

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Spravedlivá válka – teorie a praxe po konci
studené války**

Martin Šiška

Plzeň 2013

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Spravedlivá válka – teorie a praxe po konci
studené války**

Martin Šiška

Vedoucí práce:

PhDr. Přemysl Rosůlek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlášení o původnosti práce

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů v práci užitých.“

V PLZNI DNE

Poděkování

Poděkování patří vedoucímu mé práce PhDr. Přemyslu Rosůlkovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, informace, trpělivost a čas.

Obsah

1. ÚVOD	1
2. TEORETICKÁ ČÁST	4
2.1 Vývoj konceptu teorie spravedlivé války	4
2.1.1. Myšlenkové kořeny	4
2. 1. 2. Středověcí myslitelé	5
2. 1. 3 Novověk a nástup Grotia	7
2. 1. 4 Oživení debaty ve 20. století	8
2. 2 Vymezení proti realismu a pacifismu	10
2. 3 Koncepce spravedlivé války	11
2. 4 Agrese a právo na sebeobranu	13
2. 4. 1 Walzerova revize spravedlivé války a jeho teorie agrese	15
2. 4. 2 Tradiční pojetí prevence a preempce	19
3. SITUACE V USA PŘED INVAZÍ	23
3. 1 Kořeny neokonzervativismu	23
3. 2 „Neokonzervativní“ Bushova administrativa	26
3. 3 Bushova doktrína	28
3. 3. 1 Zabránit nepřátelským státům získat nekonvenční zbraně, a to i unilaterální akcí.....	30

3. 3. 2 Globálně podporovat demokracii a svobodu.....	32
3. 3. 3 Udržet pozici hegemona v mezinárodním systému	33
3. 4 Imanence zla v zahraniční politice USA	34
3. 4. 1 Válka proti terorismu	35
3. 4. 2 Darebácké státy a osa zla	38
3. 4. 3 Démonizace Husajna	40
3. 4. 4 Motivy k invazi	43
4. BYLA VÁLKA V IRÁKU SPRAVEDLIVÁ?	48
4. 1 Bushova argumentace	48
4. 2 Prevence/preempce jako spravedlivá sebeobrana?	50
4. 3 Invaze optikou Michaela Walzera	53
5. ZÁVĚR	56
6. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	59
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	60
8. CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	70
9. POZNÁMKY	71

1. ÚVOD

Války a ozbrojené konflikty provází lidstvo celou historií, stejně tak morální reflexe válečných konfliktů má své pevné místo v politické filozofii. Koncepce spravedlivé války¹ představuje základní analytický a zároveň normativní nástroj ke zkoumání tohoto fenoménu. Kořeny moralizování o válce sahají až ke Starému a Novému Zákonu, v následujících stoletích se touto otázkou zabývali Augustin Aurelius nebo Tomáš Akvinský, v novověku ji pak rozvinuli scholastičtí teologové a filozofové Francisco de Vitoria, Francisco Suarez, nebo též Samuel Pufendorf, Erasmus Rotterdamský a Martin Luther, ale především, Hugo Grotius, který se proslavil dílem *O právech války a míru (De Iure Belli ac pacis)*. Přestože Hugo Grotius a Samuel Pufendorf inkorporovali teorii spravedlivé války do mezinárodního práva, rozmach doktríny národní suverenity ji brzy zatlačil zpět do pozadí.

Debatu ve 20. století oživil mysliatelé jako Briand Orend, ale především, americký filozof Michael Walzer, s jehož teorií budeme primárně pracovat. Budeme se opírat o Walzerovu teorii *jus ad bellum*, respektive teorii agrese (*The Theory of Aggression*), kterou zformuloval v klasickém díle *Just and Unjust Wars* na sklonku sedmdesátých let. Koncepci *bellum iustum* můžeme obecně rozdělit do tří pilířů – *jus ad bellum* (právo na válku), *jus in bello* (právo ve válce) a *jus post bellum* (právo po válce), *jus in bello* a *jus post bellum* nebudou v následující práci podrobeny bližší analýze, protože pro analytickou část nejsou relevantní.

Předmětem našeho zájmu v empirické části bude invaze vojsk USA do Iráku v roce 2003, o které bylo napsáno nesčetně literatury a která byla podrobena kritice nejen mezinárodními právníky. Nejen z pohledu teorie spravedlivé války se invaze stala nejkontroverznějším prvkem

¹ Latinsky *bellum iustum*

americké zahraniční politiky za úřadování George W. Bushe (dále Bush jr.), proto jsme si ji vybrali za předmět analýzy a následné komparace s teorií spravedlivé války. V jádru stojí výzkumný předpoklad, že invaze do Iráku v roce 2003 nebyla započata v souladu s teorií spravedlivé války.

Cílem práce je „nahlédnout“ na etickou oprávněnost této invaze, a to prostřednictvím Walzerovy teorie, ale invaze bude také zkoumána z pohledu preemptivního (preventivního) útoku, zajímat nás tedy bude, zda invaze byla spravedlivým případem.

V rámci představeného výzkumného předpokladu se budeme snažit zodpovědět následující výzkumné otázky: Jaký byl primární cíl USA? Jaká byla ideologická dimenze konfliktu?

Práce, která je jednopřípadovou studií Irácké války, je rozdělena do pěti tematických kapitol, včetně úvodu a závěru. Jsme si vědomi limitů, které spočívají především v redukci pohledu na celou problematiku, a tak kromě primárních zdrojů literatury zohledníme také sekundární zdroje, tj. jiné teoretiky spravedlivé války. Naopak výhodou jednopřípadové studie je jasná srozumitelnost a ověřitelnost výstupu badatelské činnosti. Teoretická část výzkumu bude normativní, budeme se pohybovat v oblasti politické filozofie, teorii poté aplikujeme na empirický případ, tj. na intervenci USA do Iráku v roce 2003.

První část práce je tedy teoretická. Nejdříve bude vymezen koncept spravedlivé války proti dvěma radikálním přístupům k válečnictví, realismu a pacifismu, poté schematicky představíme vývoj doktríny *bellum iustum* napříč dějinami. Poté bude představena Walzerova teorie a také teorie preempce (prevence).

Po teoretické kapitole se zaměříme na situaci v USA před invazí, což je klíčem k pochopení motivů USA jít do války. Teroristické útoky z 11. září., které ochromily celý západní svět, změnily mezinárodní klima.

Bush jr. vyhlásil válku proti terorismu a deklaroval použití vojenské síly proti vládám, které podporují a poskytují teroristickým organizacím úkryt, a které by mohly ohrozit USA a jejich spojence. Právě Irák byl později nařčen mimo jiné ze spolupráce s teroristickými organizacemi. V rétorice Bushe jr. se pravidelně objevovaly až mesianistické prvky a vytváření dichotomií dobro versus zlo apod. Na základě odborné literatury k tématu budeme zkoumat ideologický rozměr intervence.

Ve čtvrté kapitole zkomparujeme teorii s analýzou irácké války. V závěru práce se zamyslíme nad celou problematikou a pokusíme se potvrdit či vyvrátit výzkumný předpoklad, že intervence do Iráku v roce 2003 nebyla zahájena v souladu s teorií spravedlivé války.

V práci budeme používat primární i sekundární zdroje literatury. Zásadním pro teoretický rámec jsou dvě klíčová díla Michaela Walzera, ve kterých formuluje svou vizi spravedlivé války. Za prvé, již jednou zmíněné *Just and Unjust Wars*, které vyšlo v roce 1977. Druhou knihou je *Arguing about War* z roku 2006, kde Walzer částečně reviduje některé své postoje. Relevantní pro teoretický rámec práce jsou také Walzerovy příspěvky v odborných publikacích či diskusích.

Kromě výše zmíněného bude čerpáno i z myšlení jiných autorů, z publikací a z textů o spravedlivé válce. Bude nás zajímat to, v čem se shodují a v čem naopak rozcházejí s myšlením Michaela Walzera. Co se praktické části týče, použijeme zdroje analyzující situaci před invazí. Zaměříme se na klima v USA, které bylo výrazně determinováno útoky z 11. září. Použijeme zdroje zaměřené na Bushovu doktrínu, Bushovu rétoriku vůči státům jako Irák, analyzován bude také fenomén neokonzervativismu, myšlenkového proudu, který s nástupem Bushe jr. do úřadu prosadil svou vizi zahraniční politiky.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Vývoj konceptu spravedlivé války

Téma spravedlivé války je konceptem, jehož reflexe se objevuje již v Starém a Novém zákoně, posléze koncept rozvíjeli křesťanští teologové a protestantští právníci. Koncepce spravedlivé války byla poté na dlouhou dobu zatlačena do pozadí, k její revitalizaci došlo až v souvislosti s válkou ve Vietnamu.

2.1.1 Myšlenkové kořeny

Téma spravedlivé války je klasickým společenským tématem, které má své pevné místo v politické filozofii. „Ideje jako jsou sebeobrana a agrese, válka jako konflikt mezi bojujícími, imunita civilistů, doktrína proporcionality, pravidla kapitulace, práva zajatců a mnohá další jsou našim dědictvím, které je produktem stovky let diskuzí o spravedlivé válce“ (Walzer 2006a: 11). Myšlenkové kořeny nacházíme až v židovsko-křesťanské tradici², později se teorií spravedlivé války zabývali Platon, Aristoteles, Cicero nebo Tomáš Akvinský.

První debaty o spravedlnosti války sahají až do starověkého Izraele, a starozákonní chápání války v mnohém odpovídalo válčení ve starověku. Izraelité interpretovali válku jako legální trest Jahveho, Boha Izraele (Rosůlek 2008: 163). To znamená, že válka byla vedena v božím jménu (ve jménu Jahveho), a byla interpretována jako sankce, boží trest. Diskurz se radikálně mění v Novém zákoně, kde se poprvé objevuje idea pacifismu³, tedy naprosté odmítání válečných operací. Ježíš hlásal dokonce lásku k nepříteli. Novozákonní poselství je zaměřeno na jedince, nikoliv na společnost či státní právo (Krejčí 2011: 89).

² Více o tématu viz Rosůlek 2008

³ Viz kapitolu 2..2

V době rozmachu křesťanství se objevují dva radikální názory: na jedné straně odmítání války jako takové, za druhý proud můžeme považovat snahu o ospravedlnění válek (Walzer 2002a: 926). Byly vedeny křížové výpravy, kdy bylo zabíjení „bezvěrců a heretiků“ pokládáno za legitimní. Po mnoha staletí se duchovní, lordi a baroni, nebo dokonce králové snažili legitimizovat použití vojenské síly proti nevěřícím (kacířům), což Walzer označuje za jakousi verzi džihádu⁴ (Walzer 2006a: 4). Moseley říká, že pokud se nepřátelé lišili v náboženském přesvědčení, rase, nebo jazyku, byli často považováni za „méně než lidi“ a často tak nebyly uplatňovány žádné válečné konvence (Moseley 2009). Dualismus však brzy vymizel - pacifismus byl brzy zatlačen do pozadí a převládla víra, ba dokonce morální povinnost bojovat za správnou věc (Krejčí 2011: 90).

2.1.2 Středověcí myslitelé

Důležité pro vývoj konceptu spravedlivé války je myslitel Augustin Aurelius, žijící v letech 354-430. Svatý Augustin, který bývá označován za „Otce teorie spravedlivé války na západě“, nahradil křesťanský pacifismus vizí spravedlivé války (Mattox 2010: 1). Od té doby mohli zbožní křesťané bojovat jménem světového města (Říma), tj. kvůli světovému míru, ale museli „bojovat spravedlivě, a vždy bez hněvu a chuti“ (Walzer 2002a: 925). Podle Augustina tedy válka není apriori negativní záležitost, jak ji chápali radikální pacifisté, křesťané se od té doby mohli zúčastnit válek. V obecné rovině považoval za spravedlivý případ defenzivní válku, tedy především obranu před nepřítelem a také restauraci míru, které někdy nemůže být vynucen jinak, než silovými prostředky.

⁴ Termín džihád označuje náboženskou povinnost muslimů usilovat o obranu a rozšiřování islámu mezi nevěřící (Moseley 2009).

Za spravedlivé považoval Svatý Augustin následující případy:

- 1) Obrana státu proti vnější invazi.
- 2) Obrana bezpečí nebo cti státu, přičemž realizace obojího může být nemožná.
- 3) Pomsta za újmu; potrestání národa za to, že přijal chybně nápravné kroky svými obyvateli, a to buď legálně nebo morálně.
- 4) Příchod na pomoc při obraně cti spojence, který není s to se bránit.
- 5) Poslechnutí dokonalých příkazů bohů jako nařízení jít do války (politická hlava státu jedná jako boží zástupce na zemi).
- 6) Získat zpět něco, co bylo nespravedlivě odebráno (Mattox 2010: 74).

Augustin navrhl tři kritéria, která jsou nezbytná pro vedení spravedlivé války. Prvním je legitimní autorita, tj. suverén, který je jako jediný oprávněn vyhlásit válku. Dalšími kritérii jsou spravedlivý případ a spravedlivý úmysl, tj. vylučoval motivy expanze a touhu po moci, krutosti, hněv či nemírového ducha (Justenhoven, Barbieri Jr. 2012: 39-42).

Důležitý pro tradici spravedlivé války byl také přínos Tomáše Akvinského, který ve svém slavném díle *Summa Theologická* formuluje tři nezbytné zásady, při jejichž splnění je válka spravedlivá (Justenhoven, Barbieri Jr. 2012: 72). Akvinský pracoval s kritériem autority, která je oprávněna vyhlásit válku. Taková to autorita nesmí být soukromá osoba, ale jen a pouze panovník, kterého nazývá „nadřazená autorita“ (Justenhoven, Barbieri Jr. 2012: 72). Tato autorita je totiž legitimní, suverénní, jen panovník má právo povolát lid do války, jeho povinností je zajištění bezpečí státu a obyvatelům.

Za spravedlivou válku považoval taktéž obranu proti vnějšímu agresorovi – morálně obhajitelná je tedy obrana města, království nebo provincie, což je jen a pouze privilegiem autority vládců. Je tudíž spravedlivé bránit napadené a potrestat ty, kteří činí zlo (Aquinas 1952). Dalším kritériem byla spravedlivá příčina, podle Akvinského ti, kteří jsou napadeni, si musí zasloužit být napadeni. Jedná se tedy podobně jako u Svatého Augustina o potrestání bezpráví. Za třetí pilíř považoval správný záměr, tj. válka musí být vedena, aby nastolila dobro nebo zabránila zlo (Aquinas 1952).

2.1.3 Novověk a nástup Grotia

V éře zámořských objevů byla spravedlivá válka reflektována na půdě fakulty Univerzity of Salamanca, kde se španělští profesori shodli na tom, že dobytí Střední Ameriky španělskými conquistadory nebylo v souladu s přirozeným právem a tudíž se jednalo o nespravedlivou válku (Walzer 2002a: 926). S nástupem novověku prochází křesťanská společnost mnoha ekonomickými, kulturními a společenskými změnami, objevuje se renesance a humanismus, které jdou ruku v ruce s rozvojem osobnosti a přirozeného práva. V tomto období se problematikou spravedlivé války zabývali Francisco Suarez, Francisco de Vitoria, Samuel Pufendorf, Erasmus Rotterdamský a Martin Luther.

Španělský filosof a právník Francisco de Vitoria navázal na myšlenkovou tradici Akvinského a odvozuje pravidla, podle kterých je válka spravedlivá. Mezi tato kritéria zařadil legitimní autoritu, správný úmysl a spravedlivý důvod, kterým může být jen obranná válka v případě způsobení škody. Vitoria také tvrdil, že „rozdíl v náboženství nemůže být důvodem k válce“ (dle Walzer 2002a: 926).

Největší věhlas však získal nizozemský právník a filozof Hugo Grotius se svým dílem O právech války a míru (Justenhoven, Barbieri Jr.

2012: 99). Grotius odpoutal teorii spravedlivé války mimo rámec teologie, a jeho myšlení znamenalo obrat od křesťanské morality k ustavení systému mezinárodního práva. Grotius odmítá jak ryzí realismus a skepsi k morálním hodnotám, tak také idealismus. *De iure belli ac pacis*, které nizozemský myslitel psal na pozadí náboženských válek, je rozděleno do tří částí. V první knize uvažuje nad fenoménem války, dále nad možnostmi ospravedlnění válek, a také vymezuje války soukromé a veřejné (Grotius 2005: 240).

Ve druhé knize hledá mimo jiné spravedlivé příčiny pro vedení války. Ty vidí v obraně proti agresorovi, udržování současného stavu a také v udělení trestu. Lze konstatovat, že stěžejním spravedlivým případem na zahájení války je pro Grotia odpověď na utrpěné zranění (Grotius 2005: 389-398). Dále také jasně definuje nespravedlivé příčiny války, kterými jsou nejistý strach ze sousední mocnosti nebo touha po bohaté zemi (Grotius 2005: 1104). Ve třetí hledá přípustná pravidla válčení, která jsou v souladu s přirozeným právem.

Přestože Hugo Grotius a Samuel Pufendorf inkorporovali spravedlivou válku do mezinárodního práva, tak rozmach doktríny národní suverenity ji brzy zatlačil zpět do pozadí. Vládci nadále pokračovali ve vedení svých válek, přičemž používali jazyk mezinárodního práva, který je částečně i jazykem spravedlivé války. Klíčový začal být národní zájem (Walzer 2002a: 927).

2.1.4 Oživení debaty ve 20. století

Dvacáté století přineslo řadu nových výzev, díky nimž se znovuobjevil jazyk teorie spravedlivé války. Některé premisy byly kodifikovány v mezinárodním právu⁵, a to především v souvislosti s katastrofami napáchání světovými válkami. Z tradičních důvodů

⁵ Více viz kapitolu 2.4

potrestání zla, sebeobranu či navrácení neprávem vzaté věci je spravedlivou příčinou pro vstup do války pouze sebeobrana.

Teorie spravedlivé války byla na dlouhou dobu zatlačena do oddělení náboženství, theologických seminářů a na několik katolických universit. Radikální obrat přišel až s válkou ve Vietnamu (1955 – 1975) a diskuzí kolem rozmachu jaderných zbraní, od té doby začala být válka předmětem politických debat. Vášnivé diskuze nastartovali hlavně lidé na levici politického spektra, kteří postupně začali používat jazyk spravedlivé války, ať už byli pacifisté či marxisté (Walzer 2006a: 7).

Odpůrci kritizovali nesmyslnost války, imperialistické ambice USA, stejně jako brutální zacházení vůči vietnamským civilistům.⁶ Podle Walzera ukázal takzvaný „Vietnamský syndrom“, že je nutné válčit v souladu s teorií spravedlivé války. Teorie spravedlivé války je v současné době záležitostí akademických kruhů, ale vyučována dokonce na válečných akademiích (Walzer 2006a: 9).

Další vlna diskuze nabrala na obrátkách v souvislosti po teroristickém útoku na *World Trade Centre* (dále jen WTC) a Pentagon a s následným vyhlášením války proti terorismu, která je též interpretována na pozadí spravedlivé války (Patterson 2005: 123). Objevuje se nový typ konfliktů, takzvané asymetrické konflikty, které se již neodehrávají mezi státy, nýbrž mezi státem a nestátním aktérem (Patterson 2005: 122).

V několika posledních desetiletích byla doktrína spravedlivé války obohacena o nová témata, jako jsou džihád, otázka spravedlivé intervence a již zmiňovaná hrozba terorismu. Můžeme tak souhlasit s Walzerem, který tvrdí, že s koncem století došlo k triumfu teorie spravedlivé války, neboť „spravedlnost se stala vojenskou nutností“ (Walzer 2002a: 931). Na politické elity je v současné době vyvíjen tlak,

⁶ Největším americkým zločinem během války ve Vietnamu byl masakr v My Lai. Vojáci tehdy popravili několik set vietnamských civilistů, včetně žen a dětí.

aby jednali spravedlivě, stejně tak ji sami politici využívají k ospravedlnění svých kroků.

2.2 Vymezení proti realismu a pacifismu

Pokud dáme obě doktríny na osu, tak pacifismus se svým apriorním odmítáním násilí leží na jednom pólu, přičemž druhý pól představuje realismus se svým přesvědčením, že ve válce je možné všechno. Pro realismus je válka „pokračování politiky jinými prostředky“ – tuto metaforu použil „filozof války“, pruský generál a jedna z významných postav realismu napříč historií, Carl von Clausewitz. Válka má tedy pomocí násilí donutit nepřítele konat podle naší vůle. S nadsázkou lze tvrdit, že pro realisty je „vše spravedlivé v lásce a válce“, nebo také lze použít metaforu *inter arma silent leges*⁷ (Clausewitz 1873). Klíčovými hybateli politiky státu jakožto hlavního aktéra mezinárodního systému je síla a národní bezpečnost, z čehož vyplývá, že státy touží po moci a ovládnutí druhých.

Realismus existuje v evropské myšlenkové tradici už od Antiky. Poprvé se objevuje ve Starověkém Řecku, konkrétně v Thúkydidově díle *Dějiny Peloponéské války* v 5. stol. př. n. l. Thúkydídés ve svém díle zastával názor, že válka je nástavba politiky a proto proniká do pragmatické politiky státu spíše než morální otázky (Moseley 2009). V praxi doktrínu realismu reprezentoval Antický Řím, který byl vystavěn na této politice, tj. politice založené na zájmu státu (respektive říše). Zastánci realismu chápou ozbrojený konflikt jako zdravý, přirozený, netají se morální skepsí k člověku. Vychází z hobbesova ontologického předpokladu o přirozenosti člověka, který je hnán pouze pudy a svým vlastním zájmem, nehledě na morální hodnoty (Donnelly 2000: 11). Realisté vychází z předpokladu o anarchickém mezinárodním systému,

⁷ Ve válce právo mlčí

kde se každý stát řídí pouze svými národní zájmy, a jakmile dojde k ozbrojenému střetu, podřídí stát vše svému vítězství (Orend 2008).

Protipólem realismu je pacifismus, který bývá obvykle definován v protikladu k realismu. Zastánci této doktríny popírají výše rozebrané realistické argumenty a tvrdí, že každá válka je „trestný čin“ (Walzer 2006a: 10). Pacifismus, jehož kořeny najdeme v Novém zákoně a v učení Ježíše Krista, vychází z přesvědčení, že každý spor lze vyřešit mírově, bez užití násilí. Pacifisté tedy nejsou skeptičtí k morálním hodnotám jedince a věří, že aktéři v mezinárodních vztazích mohou jednat v souladu s morálními koncepty. Každý konflikt můžeme vyřešit výlučně nenásilnými metodami. Pacifisté nesouhlasí i s teoretiky spravedlivé války – žádný ozbrojený konflikt nemůže být spravedlivý, protože zabití jakéhokiv člověka je špatné. Žádný stát či jedinec se nemůže stát legitimním terčem vojenských operací a tudíž žádná válka nemůže být spravedlivá (Atack 2009: 183). Walzer k této debatě říká, že pacifistický idealismus je nadměrně optimistický. Jinými slovy, pacifismus postrádá prvek realismu (dle Orend 2008).

2.3 Koncepce spravedlivé války

Koncepce spravedlivé války stojí na pomezí dvou výše představených přístupů. V obecné rovině lze konstatovat, že účelem teorie je limitovat a ospravedlnit vojenský konflikt. Teoretici spravedlivé války konflikt apriori neodmítají, se snaží na něj však nahlížet prizmatem morálním, tedy pracují s etickými pojmy, jako jsou dobro a zlo, spravedlnost a nespravedlnost. Lze konstatovat, že spravedlivá válka je de facto vojenský konflikt mezi dvěma politickými entitami, který začal a je veden v souladu s určitými pravidly (Walzer 2006a: 14). Za příklad teorie spravedlivé války je udáván kontrast politiky appeasementu Velké Británie a Francie se spravedlivým vojenským zásahem Spojenců proti nacistům během druhé světové války. Taková to válka je „dokonalý

případ spravedlivé a dobré války“ (Orend 2008). Walzer k tomu říká, že „bychom měli být v opozici realismu, ale neměli bychom být nerealističtí“ (Walzer 2006a: XV).

Mír tedy může být za určitých okolností vynucen i silou. Teoretici spravedlivé války odmítají pacifismus, protože snaží-li se agresor zabít či ovládnout nevinné, je použití síly jedinou efektivní cestu jak jej zastavit. Realismus zase kritizují za to předpoklad *inter arma silent leges*, tj. že nedokáže reflektovat morální otázky, které během války nastanou a je tudíž nedostatečný (Brook, Epstein 2006).

Koncept spravedlivé války není jen argumentace války obecně, ale i jazyk, kterým argumentujeme v konkrétních konfliktech. Walzer používá metaforu z medicíny. Podobně jako doktor řekne každému pacientovi jinou diagnózu, přestože lékařská kritéria zůstávají stejná (Walzer 2006a: 11). Existují tři základní pilíře teorie spravedlivé války. Za prvé, *jus ad bellum*, neboli právo na válku. Jedná se o soubor kritérií, která musí být splněna, aby mohla být válka považována za spravedlivou – předmětem je vyhlášení války a také otázka, kdo je oprávněn válku vyhlásit a vést.

Obvykle panuje konsensus o šesti základních kritériích *jus ad bellum* (viz Maiese 2003; Orend 2000 a 2008; Brook, Epstein 2006; Wester 2004; Rosůlek 2008). Pilíř *jus ad bellum* zahrnuje ideje, spravedlivého případu, proporcionality, legitimní autority, naděje na úspěch a poslední možnosti. Klíčové je kritérium spravedlivého případu, protože od ně byla j se poté odvíjí všechna ostatní kritéria (viz např. Orend 2008: 23; White 2010: 39; Patterson 2005: 118). U většiny myslitelů napříč historií panoval konsensus u případu sebeobranu, která je spravedlivým důvodem k zahájení války.⁸

⁸ O tom hovořil již Svatý Augustin nebo Tomáš Akvinský, jejichž přínosem k teorii spravedlivé války jsme se zabývali v předchozí kapitole

Druhým pilířem je *jus in bello*, tj. právo ve válce. Jedná se o soubor kritérií, které určují, jak může být válka vedena, hovoří o způsobu vedení války, o imunitě civilistů a podobně. Tyto ideje jsou zakotveny v mezinárodním právu, v Ženevských nebo Haagských konvencích a jádrem jsou ideje o imunitě zajatců, civilistů apod. V postmoderní éře přibyl ke dvěma klasickým i třetí pilíř, a to *jus post bellum*, který představil Brian Orend (Orend 2006: 160-162). Spravedlivá válka tudíž není jen abstraktní sadou principů, ale především, praktickou záležitostí, která je spjata s vedením války.

2.4 Agrese a právo na sebeobranu

Za agresivní válku je považována útočná válka, která není zahájena ani vedena s kritérii spravedlivé války a je tudíž nejnebezpečnější formou použití síly. Agresivní válka je nelegální i z hlediska mezinárodního práva. Generální shromáždění OSN definuje agresi následovně: „Agrese je použití ozbrojené síly jedním státem proti suverenitě, teritoriální integritě a politické nezávislosti jiného státu“ (OSN 1974).

OSN označila za agresivní válku pouze invazi KLR do Jižní Koreji a pozdější čínskou intervenci. Michael Walzer za jasný případ agrese označuje také vpád iráckých vojsk do Kuvajtu a jeho následnou anexi v roce 1990, přestože OSN jej nazvala pouze „porušením mezinárodního míru a bezpečnosti“ (Walzer 2007: 635).

Právo na sebeobranu či obranu druhých proti agresi se stalo základním principem v mezinárodních vztazích. Tento tradičně obecně přijímaný argument spravedlivé války byl kodifikován do mezinárodních dokumentů. V roce 1928 přijetím Briand-Kellogova paktu, kde se signatářské státy zřekly útočné války jako prostředku politiky a shodly se, že spor jakéhokoliv charakteru má být vyřešen mírovými, diplomatickými prostředky (Luban 1980: 161). Problémem byla absence dodatku

umožňující její vynutitelnost, případně trest pro stát, který se uchýlil k válce.

Klíčovým dokumentem soudobých mezinárodních vztahů je Charta OSN, která má na rozdíl od Briand-Kellogova paktu globální dosah, co se signatářských států týče. V článku se 51 píše: „Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, [...] a je nutné podniknout takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti (OSN 1945).

Obecně v teorii spravedlivé války bývá defenzivní válka považována za jedinou, které splňuje kritérium spravedlivého případu. „Sebeobrana, ochrana nevinných, ochrana proti hrozbám mezinárodního míru jsou považovány za spravedlivý případ“ (Snauwaert 2004: 129). Politický filozof David Luban také připouští pouze sebeobranu. Za nespravedlivou považuje jakoukoliv válku, která není zahájena a posléze vedena v souladu s kritérii spravedlivé války a z legálního hlediska za agresi označuje jakoukoliv válku, „která není vedena v souladu s mezinárodními smlouvami, dohodami a přirozeným právem (Luban 1980: 162). Agrese je pro něj tedy ekvivalentem nespravedlivé války.

Agresí a spravedlivou sebeobranu se zabývá i David Rodin, který si klade otázku, za jakých podmínek je sebeobrana morálně ospravedlnitelná. Svoje závěry demonstruje na analogii jedince. Pokud bránící se jedinec zabije vraždícího agresora v sebeobraně, jedná se o spravedlivý případ, protože agresor ve chvíli napadení ztrácí nárok na to, nebýt zabit. Agresor je morálně vinen za útok, zatímco obránce je nevinný (Rodin 2004: 64). Tuto analogii můžeme přenést na úroveň státu – stát, který se vojensky brání agresorovi, je-li napaden, jedná v souladu s morálními aspekty.

Sebeobrana je spravedlivý případ pro zahájení války i pro Brooka a Epsteina. Lidé, kteří jsou napadeni agresorem, utiskováni, nebo jsou terčem genocidy, jsou morálně oprávněni odpovědět vojensky, jsou-li toho schopni (Brook, Epstein 2006). Klíčovou otázkou tak je, zdali je akce agresí nebo legitimní sebeobranou, mezinárodní právo nedokáže často rozlišit.

Podobně nazírá na spravedlivý vstup do války i další významný myslitel přelomu tisíciletí, Brian Orend. Pro Orenda je spravedlivým důvodem sebeobrana proti vnějšímu útoku, obrana druhých před útokem, ochrana nevinných před brutálními, agresivními režimy, a potrestání viníků (Orend 2008). Agrese je v tomto pojetí akt poškozující národní zájmy a zahrnující „působení značné a přímé fyzické síly“, proti které je spravedlivé se bránit „Agrese je ozbrojený útok, který znevažuje práva státu, popřípadě práva jedinců a jejich svobodu (Orend 2006: 37). Klíčové je tedy objektivně identifikovat povahu hrozby (Brook, Epstein 2006).

2.4.1 Walzerova revize spravedlivé války a teorie agrese

Michael Walzer vnáší do koncepce spravedlivé války nové myšlenky a zpochybňuje některé prvky tradičního pojení spravedlivé války. V knize *Arguing about War* vydané v roce 2004 píše: „Maxima poslední možnosti a proporcionality hrají pouze marginální a nejistou roli“ (Walzer 2006a: 91). Walzer odmítá také ideju války jako poslední možnosti. V případě obranné války či odvety je tato podmínka irelevantní, protože v případě, že by stát válku nezahájil, neplnil by svoji ochrannou funkci. Státy jsou pro Walzera komunitou svobodných jedinců, jejich základní funkcí je zajistit občanům základní svobody a potřeby (Walzer 1977: 61-63).⁹ V případě hrozícího teroristického útoku je válka často první, nikoliv poslední možností. Navíc nikdy nemůžeme vědět, zda došlo opravdu k

⁹ Metafora státu jako osoby, resp. živoucí entity se objevuje už v Kantově díle *K věčnému míru*. „Žádný stát se nemá násilím vměšovat do zřízení a vlády jiného státu [...] vměšování vnějších mocností porušením práv lidu, který je na jiných nezávislý“ (Kant 1999: 12).

úplnému vyčerpání všech možností. Walzer relativizuje také předpoklad správného úmyslu. „Čistě dobrá vůle je pouze politickou iluzí“ (dle Orend 2000: 531).

V klasickém díle *Just and Unjust War: A Moral Argument With Historical Illustrations* v sedmdesátých letech zformuloval teorii agrese, kterou se snaží uzpůsobit praxi států a reflektovat mezinárodní právo. Nejdříve je třeba vymezit pojem agrese v podání Michaela Walzera. Agrese je pro Walzera pojmenování, které dáváme zločinu války. Známe válku protože známe mír – tj. absence bojování, mír se všemi právy, podmínky svobody a bezpečnosti, které mohou existovat pouze v době míru. Agresí je tudíž myšlen jakýkoliv akt, který tyto hodnoty ohrožuje (Walzer 1977: 51). Za agresivní a tudíž nespravedlivé války jsou považovány dobývání, války za účelem rozšíření sféry vlivu a ustavení satelitních států nebo války vedené za účelem ekonomické dominance.

Agrese není pouze zločin proti formálním pravidlům mezinárodní společnosti, ale také, což je pro Walzera důležitější, proti lidem. Agrese ohrožuje jejich životy a také fyzické přežití (Walzer 2006a: 91). Státy by se měly bránit aktům agrese, ne nutně vojenskými prostředky, v případě nutnosti je však nezbytné je proti agresorovi použít. Agrese je pro Walzera jediný trestný čin, kterého se může dopustit stát vůči jinému státu – cokoliv jiného je méně závažný přestupek (Walzer 1977: 51). Analogií může být úroveň lidského jedince - když se člověk dopustí napadení, ozbrojeného přepadení, vydírání, napadení s úmyslem zabít nebo vraždy, v mezinárodním právu pro tyto ekvivalenty existuje výraz agrese.

Walzer upozorňuje, že agrese na úkor jiného státu může být provedena i bez prolití krve. Může se totiž jednat o nátlak psychický i morální nátlak. Uvedme příklad začátku II. světové války – Československo se Německu nebránilo, ztratilo nezávislost kvůli vydírání,

žádní občané však nezemřeli při boji s německými agresory. Přestože při obsazení Polska nacistickými vojsky bylo prolito mnoho krve, tak obsazení Československa nebylo z hlediska teorie agrese menším zločinem. V obou případech se jednalo o agresi, proto také u Norimberského tribunálu bylo nacistické vedení souzeno za agresi a shledáno vinným v obou případech (Walzer 1977: 52). Teorii agrese Walzer shrnuje do šesti postulátů.

1) Existence mezinárodního společenství nezávislých států

„Každé porušení teritoriální integrity nebo politické suverenity nezávislého státu je nazýváno agresí“ (Walzer 1977: 52). Státy jsou členy tohoto uskupení, ne jedinci, vlády jednotlivých států jsou tedy zodpovědné za ochranu a reprezentaci zájmů jedince. Walzer chápe stát jako politickou komunitu svobodných občanů, kteří sdílejí společnou historii a kulturu, což je vyjádřeno politickou formou. Od toho odvozuje její integritu (Walzer 1980: 211). Walzer zastává princip neintervence (*non-intervention*), politický režim země totiž odráží hodnoty ve společnosti, které se po staletí vyvíjely. S tím úzce souvisí změna režimu, která nesmí být deklarovaným záměrem, tedy cílem sama o sobě.

V pozdějším díle však částečně redefinuje svůj postoj k intervenci a změně režimu a s tím související porušení suverenity státu, kdy pod vlivem masakrů na Balkánském poloostrově či v Africe říká, že spravedlivým případem může být vojenská odpověď na krutost nacistů během Druhé světové války, stejně jako vojenský zásah k zastavení masakrů ve Rwandě v roce 1994 by Walzer považoval za spravedlivý případ. Dále Walzer říká, že přestože státy vznikly, aby zajistily občanům základní svobody a potřeby, důvodem agrese nesmí být ani snaha o demokracizaci jiného režimu, vyjma případu genocidy (Walzer 1977: 61). Mezinárodní právo tedy znemožňuje státům

jednat podle své libovůle a má tudíž vést k regulaci koexistence nezávislých států.

- 2) Toto společenství má mezinárodní právo, které určuje práva všech členů – především politickou suverenitu a teritoriální integritu.**

Tento postulát odkazuje k právu členů budovat společný život a riskovat své individuální životy pouze tehdy, když se k tomu svobodně rozhodnou. Ale příslušné zákony však odkazují pouze ke státům jako entitě (Walzer 1977: 61).

- 3) Každé použití síly nebo bezprostřední hrozba použití síly státu proti politické suverenitě a teritoriální integritě znamená agresi, a je tudíž trestný čin.**

Stejně jako v případě domácí kriminality, argumenty se úzce soustředí skutečné nebo bezprostřední překročení hranice, ve smyslu invaze nebo fyzického útoku. Jinak by pojem resistance proti agresi neměl žádný přesný význam. Stát nemůže být nucen bojovat, ledaže by nutnost bojovat byla jak zřejmá, tak urgentní (Walzer 1977: 62).

- 4) Agrese ospravedlňuje dva druhy násilných (vojenských) odpovědí: sebeobranu a válka pro vynucení míru napadeným státem, či kterýmkoliv jiným členem společenství.**

Postižený stát má právo na vojenskou odpověď, je-li napaden. Pokud je nebezpečí bezprostřední, Walzer připouští i unilaterální akci. Každý může přijít pomoci oběti použít nutnou sílu proti agresorovi, a

dokonce může udělat cokoliv, co lze považovat za mezinárodní ekvivalent „zatčení občana“ (Walzer 1977: 63).

5) Pouze odpor proti agresi může ospravedlnit vstup do války.

Nic jiného než obrana proti agresi není spravedlivým *casus belli*. Použití síly v mezinárodním společenství kvůli odlišnému náboženství nebo politice je projev agrese (Walzer 1977: 63).

6) Jakmile je agresor vojensky odražen, může být také potrestán.

Koncepce spravedlivé války jako aktu potrestání je velmi starý. Ačkoliv ani procedury ani formy potrestání nebyly pevně stanoveny podle zvykového a pozitivního mezinárodního práva. Stejně tak nejsou účely trestu zcela jasné: Walzer diskutuje, který druh trestu použít - přímá odvěta, nebo odstrašování agresorských států, nebo omezování či reforma? Nejčastěji jsou mezinárodním společenstvím akceptovány reformy a omezování těchto států. Státy jsou členi mezinárodního společenství, tím pádem i subjekty práva, a tedy objekty potenciálního trestu (Walzer 1977: 61).

2.4.2 Tradiční pojetí prevence a preempce

Preemptivní a preventivní válka jsou v tradici spravedlivé války velice úzce a nejasně definovány. Nad otázkou možnosti preventivní sebeobrany, stejně jako míry preventivnosti, panují kontroverze. Nejdříve je třeba definovat „tradiční“ koncept preventivního a preemptivního útoku, jak byl chápán v moderní éře. Přestože v odborné literatuře panuje značná nejednotnost v užívání těchto pojmů, pokusíme se v následující části práce uvést mezi rozdíl mezi preempcí a prevencí.

Tradiční pojetí preemptivní války reprezentuje tábor navazující na někdejšího amerického ministra zahraničí Daniela Webstera, který ve čtyřicátých letech devatenáctého století v takzvaném případě *Caroline*¹⁰ pojmem preemptivní sebeobrana státu označoval vojenský zásah v momentě, kdy ještě nedošlo k útoku protivníka, ale existovala bezprostřední hrozba, která se nedala odvrátit jinými prostředky a jejíž následky by byly závažné (Walzer 2006a: 74). Taková to hrozba má materiální podobu, podle Jeffreyho Recorda se může jednat například o viditelnou mobilizaci armády, lodních či námořních sil s očividným záměrem zaútočit (Record 2003: 7).

Preemptivní válečnictví je tedy odpovědí na hrozící útok, který má jasné obrysy a konkrétní podobu. Preemptivní vojenská operace tak vzniká na základě objektivního ohrožení, které je hmotné povahy, je věrohodné, vážné a bezprostřední, musí též existovat spolehlivé důkazy o tomto ohrožení. Taková to hrozba je bezprostřední, přičemž nenechává čas k projednání ani zvážení všech možností.

Na druhé straně preventivní válka je zahájena ještě dlouho před tím, než potenciální hrozba dostane konkrétní podobu, jinými slovy, než se zhmotní (Wright, 2007: 40). Podle Singha se jedná o nebezpečí, které je tudíž spekulativní povahy (Singh 2006: 19). Preventivní úder je uštědřen nepříteli na základě „víry, že vojenský konflikt, přestože zatím není bezprostřední, je nevyhnutelný, a tak jakékoliv váhání s sebou nese ruku v ruce velké bezpečnostní riziko“ (Record 2003: 7). Můžeme konstatovat, že preemptivní krizi zažehává, zatímco prevence se jí snaží předejít. Freedman k tomu používá k tomu metaforu z medicíny. „Prevence je lepší než lék, stejně tak pro stát je lepší zasáhnout včas, dokud k tomu má capacity“ (Freedman 2003: 113).

¹⁰ V roce 1837 Britové zaútočili na americkou loď *Caroline*, zatímco byla v amerických vodách. Britové prohlašovali, že USA loď využívají k pomoci kanadským rebelům ve francouzské Kanadě. Britská vláda tudíž tvrdila, že útok byl nutný, aby se zabránilo dalším útokům (Hower, Millies 2006: 5).

Preventivní válka tedy předem předpokládá některé standardy, se kterými je nebezpečí poměřováno. V klasickém pojetí má preventivní útok za cíl zachovat rovnováhu moci, a to eliminací potenciální hrozby, která by ji narušila. Avšak nebezpečí této povahy mají spekulativní charakter a měli by být řešeny spíše diplomatickými kroky, taková to válka totiž nesplňuje kritérium poslední možnosti (Walzer 2006a: 147).

Jak podotkl Jack Levy, rozdíl mezi preempcí a prevencí určují dva důležité faktory: zaprvé čas, který uplyne, dokud se skutečná hrozba války nematerializuje a za druhé, zdroj hrozby. Podle těchto definičních znaků je pro Levyho preemptivní útok odpovědí na hrozbu útoku, která se zdá být bezprostřední (v rádech dnů, týdnů či měsíců). Na druhé straně preventivní zásah je odpovědí na hrozbu, že nepřítel v horizontu několika let vytvoří nové vojenské prostředky (Levy 1987: 91).

Možnost zasáhnout preemptivně, potažmo preventivně, není všeobecně přijímána. Podle de Vitorii „je absurdní potrestat někoho za ofenzivní čin, který dosud nespáchal“ (dle Orend 2008).

Naopak další významný myslitel přelomu 16. a 17. století, Hugo Grotius, připouštěl možnost preemptivní akce, přestože tento termín nepoužíval. Podle Grotia se však nemůže jednat o pouhý pocit ohrožení, nýbrž o očividnou manifestaci odhodlání ublížit druhému, popřípadě napadnout jiný stát (dle Johnson 2005: 52). Možnost zasáhnout anticipačně připouštěl i Tomáš Akvinský. Stát může jednat za určitých okolností v sebeobraně ještě před tím, je-li napaden (dle Hower, Millies 2006: 2).

Anticipačním použitím síly se zabývá i Walzer. Objektivní standard, podle kterého měřit legitimitu užití síly, nalézá ve slově hrozit (*threaten*), což srovnává s „předložením nebo nabídnutím zranění pomocí hrozby, deklarováním záměru způsobit zranění“ (Walzer 2006a: 78). Aby byl preventivní zásah ospravedlnitelný, musí se tedy jednat o dostatečnou

hrozbu, která má částečně materiální podobu, protivník také musí deklarovat zájem činit agresivně. Walzer odmítá ryze preventivní zásah, který je pouze spekulativní povahy, „a který nečeká a nereaguje na úmyslné činy protivníka (Walzer 2006a: 80).

Podle Walzera byl spravedlivým preemptivním zásahem izraelský útok na Egypt zahajující šestidenní válku v roce 1967. Na tento akt se odkazují i další teoretici spravedlivé války při studiu preempce (Walzer 1977: 82; Johnson 2005: 52; Snauwert 2004: 128-129; Hower, Millies 2006: 7).

Michael Walzer připouští, že difference mezi oběma koncepty je v současné době marginální. V době, kdy vyplouvají na povrch nové bezpečnostní hrozby v podobě terorismu a dochází k šíření zbraní hromadného ničení¹¹ (*Weapons of mass destruction*, dále WMD), je však velmi obtížné rozlišit dostatečnost hrozby. „Pravděpodobně se propast mezi preempcí a prevencí zúžila natolik, že je mezi nimi pouze nepatrný strategický rozdíl (Walzer 2006a: 147).

¹¹ Často se v české literatuře používá také zkratka ZHN (tj. Zbraně hromadného ničení).

3. SITUACE V USA PŘED INVAZÍ

Po pádu Berlínské zdi a zhroucení komunistických režimů nastala v mezinárodních vztazích radikální změna. Po řadě dekád bipolárního soupeření velmocí se USA staly hegemonem v mezinárodním systému. Prezident George Herbert Bush (dále Bush st.) hovořil o „novém světovém pořádku“, který měl reflektovat konec studené války a definitivní triumf Západu. V tomto novém ovzduší převládla víra, že se demokracie, politický pluralismus a ekonomická svoboda jedince zvítězily a měly se stát univerzálními a nadřazenými lidskými hodnotami.¹²

Tragické události z 11. září však zapříčinily redefinici toho, kdo je nepřítelem USA. V politické diskuzi s realisty prosazují svou vizi zahraniční politiky neokonzervativci, kteří především volají po vývozu demokracie do světa a udržení hegemonického postavení USA. Přestože Bush jr. během prezidentského souboje s Alem Gorem v roce 2000, a stejně tak po svém zvolení do úřadu, razil umírněnou politiku (Bush, Dietrich 2005: 1), a nezakrýval skepsi vůči *national-building* (budování státu) v zahraničí. Po nástupu Bushe jr. se tedy očekávala spíše realistická politika, nepříliš odlišná od té Clintonovy, bez globálních ambicí. Bush jr. dokonce tvrdil, že administrativa jeho předchůdce zbytečně riskovala životy vojáků na místech, které nejsou důležité pro americkou bezpečnost (Novák 2010: 254). Tento předpoklad byl i v prvních měsících realizován, 11. září USA diametrálně změnilo jeho postoje.

3.1 Kořeny neokonzervativismu

Neokonzervativismus jako myšlenkový proud vznikl v šedesátých letech jako reakce na nová sociální hnutí. Neokonzervativismus jako

¹² Konec dějin popsal Francis Fukuyama ve svém díle *Konec Dějin: Poslední člověk (The End of History and the Last Man)*. Fukuyama je také jeden ze signatářů neokonzervativního *Projektů pro nové americké století*.

proud byl v počátcích apolitický – sloužil jako filozofický návod, jak nahlížet na svět (Murray 2006: IX.). Za duchovního otce tohoto proudu bývá považován spisovatel, publicista a novinář Irving Kristol. Neokonzervativismus je však nekoherentní proud, který není ani ideologicky ani společensky sjednocen. Brown tvrdí, že základem jsou podobné zájmy u evangelických křesťanů, židovských pokračovatelů Strausse, ale také otevřeně sekulárních vojenských stratégů z období studené války, ale také imperialistů, „zklamaných liberálů“ a dalších proudů (Brown 2009: 696).

Neokonzervativismus reprezentovala řada think-tanků. Mezi nejdůležitější patří Židovský institut národní bezpečnosti nebo Centrum bezpečnostní politiky, do sítě se zapojili též významní „sociální konzervativci“ jako Gary Bauer či William Bennett a dále i křesťanská pravice skrze instituce jako Posílit Ameriku či Nadace pro obranu demokracie, které po letech netečnosti přivedly pravicové křesťany k zájmu o zahraniční politiku (Hoder 2009: 28)

Důležitým rysem neokonzervativismu je v této době antikomunismus a odmítání Rooseveltova programu *New Deal*, a tudíž i deziluze z *welfare state* a celková skepse ke štědrému sociálnímu systému (Aberbach 2005: 132). Neokonzervativní myslitelé kromě antikomunistických postojů zdůrazňovali americké hodnoty, národní velikost a hrdost USA, apelovali také na patriotismus. Francouzský badatel Gilles Kepel uvádí, že se mnohostranný Irving Kristol se výrazně zasadil o to, že pojem neokonzervativismus získal „pečeť oficiálního termínu“ (Kepel 2006: 56). Kristol působil v řadě think-tanků, které postupně dosáhly velkého vlivu.

Neokonzervativismus má tedy svůj původ v řadách intelektuálů či filozofů, a v počátcích neměl politické ambice. Sloužil jako vědecká teorie, vyučovaná na předních universitách v USA, a měl poskytovat návod na vnímání světa. Postupně se však objeví osobnosti, které začnou

ovlivňovat zahraniční politiku a neokonzervativní světonázor postupně přenesou do nových strategií, tj. aplikují jej na podmínky „nového světového pořádku“.

Důležitým datem v této souvislosti je 3. červenec 1997. V době, kdy Demokratický prezident Bill Clinton načal své druhé funkční období, vzniká Projekt pro nové americké století (*Project for New American Century*, dále jen PNAC). Tento think-tank republikánských politiků, právníků či akademiků se snaží kritizovat, a tím pádem vyvíjet vliv na zahraničně-politická rozhodnutí, psáním petic prezidentovi nebo dalším osobnostem z vrcholné politiky. Signatáři v něm alarmují před nebezpečím, které Sadám Husajn představuje, dávají také najevo skepsi vůči diplomatickému řešení vztahů s Irákem a poprvé se v dopise objevuje termín „změna režimu“ (Novák 2010: 257).

Signatáři petic – Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz a Richard Perle - se po vítězství Bushe jr. dostanou na klíčová místa v administrativě. Tato vlivná organizace, založená Williamem Kristolem, chtěla od svého vzniku „prosazovat americkou globální hegemonii“ (Stelzer 2004: 5). Vlivného postavení dosáhl také časopis *The Weekly Standard*, založený synem Irvinga Kristola, Williamem Kristolem. Hoder upozorňuje na důležitou roli Richarda Perleho, lobbisty a politického poradce, bývalého náměstka ministra zahraničí z Reaganovy éry, který tvořil jakýsi most mezi mnohými neokonzervativními think-tanky a dalšími institucemi (Hoder 2009: 28).

Cílem neokonzervativců bylo obecně „přeměnit Republikánskou stranu a americký konzervativismus celkově [...] v nový typ neokonzervativní politiky vhodnou k vládnutí v moderní demokracii“ (Kristol 2003: 2). O neokonzervativním světonázoru na zahraniční politiku říká výstižně Stelzer: „Tito lidé byli pohrdaví k idealistickému multilaterismu“ (Stelzer 2004: 3).

Řada neokonzervativních myslitelů, pokračující ve šlépějích Irvinga Kristola, však po studené válce zastávala politiku realismu „s úzce definovanými národními zájmy“ (Vaisse 2010: 221). Kristol a jeho pokračovatelé chápali konec východního bloku a tudíž postbipolární svět jako konec politiky šíření demokracie a návrat do „normálních časů“, avšak tato skupina se ukázala být minoritní.

V řadách neokonzervativců ale převládl názor na pokračování vývozu demokratických ideálů do světa. Období bipolárního soupeření se vyznačovalo mimo jiné realistickou politikou, později se objevil koncept *détente*, který považovali neokonzervativci za „odporný“ (Vaisse 2010: 223). Idea šíření demokratických hodnot podle nich nebyla pouze vedlejším produktem politiky zadržování komunismu (jak to chápal Irving Kristol a jeho následovníci), avšak účel sám o sobě.

3.2 „Neokonzervativní“ Bushova administrativa

Neokonzervativismus je tedy politický směr, který se prosadil v Republikánské straně jako reakce na nová sociální hnutí šedesátých let. Stoupenci této doktríny se objevili ve vysokých politických a úřednických kruzích už v období studené války během prezidentství Ronalda Reagana (1980-1989) a prosazovali agresivnější politiku vůči Sovětskému impériu a domáhali se vyšších výdajů na zbrojení. Wright v této souvislosti hovoří o první vlně neokonzervativismu (Wright 2007: 28). Zastánci tohoto ideového proudu obhajovali své postoje hrozící komunistickou agresí proti liberálním demokraciím.

Lidé jako Paul Wolfowitz či Donald Rumsfeld (ministr obrany v Bushově administrativě), označovaní jako jestřábi, a další stoupenci neokonzervativní ideologie byli zatlačeni s nástupem demokrata Billa Clintona do pozadí. Neokonzervativci však dokázali vytvořit vlivnou

opoziční strukturu, především díky „vytvoření široké sítě vlivných skupin a jednotlivců, podpořených zázemím think-tanků a financovaných bohatými konzervativními nadacemi“ (Hoder 2009: 27).

Za jestřáby jsou obecně označováni lidé, kteří upřednostňují konflikt před konsensem. Pojem jestřábi se vžil pro pojmenování vrcholných představitelů Bushovy administrativy, kteří svou vizi neokonzervativního světa transformovali do reálné politiky. Výhra Bushe jr. nad Demokratem Alem Gorem v prezidentských volbách v roce 2000, a následné teroristické útoky 11. září na WTC a Pentagon poskytly neokonzervativcům vhodné podmínky pro prosazení svých idejí. Vaïsse v souvislosti s Bushovou administrativou hovoří o třetí vlně neokonzervativismu (Vaïsse 2010: 220).

Velkého vlivu dosáhl náměstek ministra obrany Paul Wolfowitz, který po 11. září prohlásil: „Musíme pochopit, že 11. září změnilo mnoho věcí a změnilo také způsob, jakým bychom měli přistupovat ke světu“ (Murray, 2006: 10). Wolfowitz patřil mezi hlavní architekty Bushovy doktríny, jeho názory a vhlad na zahraniční politiku patřily mezi čistě jestřábí.¹³ Wolfowitz chápal zhroucení Sovětského bloku jako historickou šanci pro USA, aby přetvořily svět „k obrazu svému“ (Novák 2010: 257).

Klíčový prvek neokonzervativismu je primární víra v nadřazenost liberálně demokratických hodnot, jako je svoboda, spravedlnost a rovnost lidí tyto hodnoty jsou univerzální, ostatní ideologie a náboženství jsou chápány jako hrozba pro bezpečnost USA a jejich spojenců (Wright 2007: 29).¹⁴ Neokonzervativci také spojují moc a morálku, a věří, že moc USA bude vždy použita pro morální cíle (Brown 2009: 697). Neokonzervativci přenesli svou doktrínu do nové strategie po skončení studené války, která

¹³ V roce 2005 se v anketě top 100 světových intelektuálů vyhlášenou tradičně magazínem Foreign Policy umístil na 19. místě. Magazín The New Yorker jej označil za „hlavního architekta americké politiky vůči Iráku a za nejvíce ‘jestřábího’ politika (Boyer 2004).

¹⁴ Demokratický senátor Joseph Biden označil Bushovu administrativu za „nejvíce ideologickou v historii USA“ (Sniegowski, Findley, Gottfried 2008: 12).

má reflektovat změny v mezinárodním systému a nové bezpečnostní hrozby typu Al-Káidy. Dochází tak k redefinici ve vnímání hrozeb a dochází k představení nové vize globální role USA, a tato revize má posléze vliv na prezidenta¹⁵ Bushe jr. Součástí revize je posílení rozpočtu na obranu. Zvýšení finančních toků má vést k vývoji nových zbraní a také pokrok v oblasti systémů protiraketové obrany. Dalším bodem koncepce je posílení zájmu běžných amerických občanů o zahraniční politiku. Tato úloha spadá na bedra prezidenta, který má jednat jako skutečný velitel ozbrojených sil, a jaksi přemostit prostor mezi vojenskou a civilní sférou (Hoder 2009: 29). Neokonzervativní vize zahraniční politiky shrnuje Wolfowitzův asistent a další neokonzervativec, Zalmay Khalizad, v první vojenské strategii USA po skončení Studené války. Hlavní témata byla následující:

- 1) USA by měly pracovat aktivněji, aby si uchovaly svou významnost ve světovém systému a to tím, že preventivně zabrání konkurenčním mocnostem, aby nesílily.
- 2) Budoucí vojenské koalice by měly být *ad hoc*, a specifické podle případu.
- 3) USA mohou jednat unilaterálně, pokud je to v jejich národním zájmu.
- 4) USA by měly aktivně usilovat o šíření svých hodnot a zájmů po celém světě (Wright 2007: 32).

3.3 Bushova doktrína

Bushova doktrína je v mnoha ohledech považována za revoluční, částečně idealistickou, ba dokonce imperiální (Hoder 2009: 25). Po 11. září dochází k revizi Bushovy politiky, dochází k odsunutí agendy domácí politiky – a těžiště zájmu se přesouvá na zahraniční politiku (Bush, Dietrich 2005: 14). Válka s terorismem redefinovala, kdo je

¹⁵ Více o tématu viz Hoder (2009)

spojencem USA, a kdo nepřítel. Objevují se nové výzvy jako vytvoření anti-teroristické koalice a svržení režimů v Afghánistánu nebo v Iráku. „Současníci souhlasí, že Bushova doktrína byla revoluční. Nikoliv však co se cílů zahraniční politiky týče, ale ve způsobu jejich dosažení“ (Daalder; Lindsay 2003: 367).

Lze konstatovat, že Bushova doktrína je v mnohém podobná Trumanově doktríně¹⁶, zavazuje totiž USA jednat kdekoli na světě v boji proti přesně definovanému nepříteli (Allen, 2009: 45). Po konci Studené války a bipolární konfrontace se USA staly hegemonem v mezinárodním systému. 11. září a teroristické útoky na Světové obchodní centrum a Pentagon však ukázaly zranitelnost největší velmoci světa, teroristé uštědřili ránu symbolům hrdosti USA.

Bushova doktrína ve své podstatě vychází ze strukturálních faktorů: nesouhlasu mezi americkými elitami o světě po studené válce, nadvlády neokonzervativců uvnitř republikánské strany, a také z kombinace příležitostí a hrozeb po útocích 11. září (Singh 2006: 15). Teroristické útoky diametrálně změnilly Bushův přístup k Iráku a k celému regionu Blízkého východu. Singh dodává, že základní Bushovy postoje bylo možné identifikovat už dlouho před teroristickými útoky. Klíčoví „*decision-makers*“ Bushovy administrativy a posléze i sám prezident USA, s výjimkou ministra zahraničních věcí Colina Powella,¹⁷ se netajili prosazováním vitálních zájmů USA a taktéž nedůvěrou v mezinárodní instituce (zejména OSN) a dohody (Singh 2006: 15). Administrativa USA zamítla v tomto období řadu mezinárodních dohod včetně Mezinárodního trestního soudu, Kjótského protokolu, protokolu provádějící zákaz biologických zbraní a odstranění systémů antibalistických raket (*Anti-*

¹⁶ Trumanova doktrína byla vyhlášena roku 1947 americkým prezidentem Harry Trumanem. Jednalo se o politiku izolacionismu vůči Sovětskému svazu a státům, kterým byl násilně vnucen komunistický režim. Často se mluví o tzv. „zadržování komunismu“.

¹⁷ Colin Powell nesdílel jestřábí vizi unilaterální politiky podložené skepsí vůči mezinárodním organizacím. Laurent jej metaforicky označuje jako „holubici v jestřábím hnízdě“ (Laurent 2003: 169).

Ballistic Missile Treaty, dále ABM) bilaterální smlouvou s Ruskem z roku 1972. Podle argumentace nekonzervativních elit unipolární mocnost, tedy USA, nepotřebují jednat multilaterálně (Schmidt, Williams 2008: 198). Bushova doktrína, která byla načrtnuta v dokumentu Národní bezpečnostní strategie (*National security strategy*, dále NSS) v roce 2002, má tři pilíře (Wright 2007: 38), které nyní podrobíme pečlivější analýze.

3.3.1 Zabránit nepřátelským státům získat nekonvenční zbraně, a to i unilaterální akcí

Revoluční a nejvíce kontroverzní částí Bushovy vize zahraniční politiky je ochota jednat unilaterálně, nezávisle na vyšší instanci. USA dosáhly takové síly a moci, že nepotřebují hledat konsensus se svými spojenci (Bush, Dietrich 2005: 17). Administrativa jasně deklarovala, že USA preferují „proměnlivé aliance, které budou oportunistické, dočasné, a neustále se měnící“. Jak jsme již uvedli v předchozí podkapitole, koalice mohou být *ad hoc* v závislosti na misi.

Hrozba šíření WMD je v očích administrativy vnímána jako primární, za což jsou obviňovány tzv. darebácké státy,¹⁸ které poskytují azyl teroristickým sítím typu Al-Káidy. Tradiční koncept odstrašování a zadržování nelze aplikovat v post-bipolárním světě proti novým hrozbám, které často nemají ani hmotnou povahu, tradiční koncept odstrašování nemůže fungovat proti terorismu. V době studené války byl nepřítel jasně identifikovatelný, v době „nového světového řádu“ však není nepřítel takto zřetelný, je totiž bez státní příslušnosti. Koncept odstrašování a zadržování byl v době studené války nezbytnou strategií, v době vzájemně zajištěného zničení nebyla jiná možnost, ta by totiž znamenala globální katastrofu nedozírných rozměrů (Lennon, Eiss 2004: 42).

¹⁸ Konceptem darebáckých států se zabývá podkapitola 3. 4. 2

Ložisko současné hrozby pro USA leží v kombinaci náboženského a politického radikalismu a technologie (Record 2003: 4). Radikální organizace a darebácké státy jsou svou kooperací s to ohrozit celosvětovou bezpečnost. Darebácké režimy jsou agresivní a nepřestanou usilovat o WMD, především o jaderné zbraně, které mohou způsobit nedozírně vyšší škody než kterékoliv jiné a mohou ohrozit světový mír na míle daleko.

Darebácké státy jsou si vědomi, že nemohou zvítězit konvenčními zbraněmi, a spoléhají na teror a potenciálně na použití WMD, tedy na zbraně, které mohou být skryté a použity bez varování (Record 2003: 6). Bushova administrativa nepochybovala o tom, že snaha darebáckých států vyvinout WMD a ohrozit světovou bezpečnost neustane. Hrozba má tedy imanentní charakter a vyžaduje okamžitou odpověď.

Prvek unilateralismu je velice kontroverzní. Oponenti unilaterálního jednání argumentovali zejména tím, že akceptace práva na unilaterální použití síly tohoto typu by znamenala udělení tohoto práva všem státům, a hrozil by kolaps míru a pořádku v mezinárodních vztazích. Klíčová je pátá kapitola NBS, která nese název „Preventivně zabránit našim nepřátelům, aby ohrožovali nás, naše spojence a přátele prostřednictvím WMD“ (The White House 2002a: 13).

USA mají být připraveny k preventivní sebeobraně, tedy musí zasáhnout proti nepříteli, který by potenciálně mohl chtít použít WMD proti USA. Jak se ukázalo v případě invaze do Iráku v roce 2003, u takovéto hrozby a v otázce uchýlení se k preventivnímu použití násilí je takřka nemožné dosáhnout na půdě OSN konsensu. Americká administrativa nahlížela na Irák jako na zemi, který vlastní WMD a je připravený pokračovat v dalším vývoji těchto nekonvenčních zbraní, přičemž nereaguje na uvalené sankce a celkově je neochotný vyhovět požadavkům mezinárodního společenství.

Prevence sice byla často citována jako legitimní politická možnost předchozími administrativami, nikdy však nebyla použita k zahájení války v plném rozsahu (Gurtov 2006: 40). Gurtov dodává, že „expansionistické tendence vlastní Bushově doktríně jsou tím rysem, který činí Bushovu doktrínu radikálně odlišnou od předchozích perspektiv strategií USA“ (Gurtov 2006: 41).

Smazání hranic mezi národní obranou a národní bezpečností, a trvání na právu jednat proti nepříteli unilaterálně, nebyly pro US politiku ničím novým. Ale protažení hranic preemptivní akce až k preventivní válce, odmítání odstrašování, degradování spojenců, posunutí USA k permanentní připravenosti na válku, pevná víra v efektivnost, nutnost a dokonce etičnost absolutní vojenské převahy jsou novými charakteristikami.

Stručně řečeno, Bushova doktrína reprezentuje rozvinutí tradiční doktríny, ale ve světě jedné supervelmoci, takovéto rozvinutí znamená bezprecedentní prohlašování Amerického práva na globální dominaci (Gurtov 2006: 48).

3.3.2 Globálně podporovat demokracii a svobodu

Jak říká Wright, především zde vidíme neokonzervativní postoje Bushe, které mají zároveň velmi idealistický nádech (Wright 2007: 43). Bush už v roce 1999 prohlásil, že „... lidská svoboda a důstojnost jsou univerzální hodnoty. [...] Amerika, rozhodnutím a osudem, má za úkol prosazovat tyto hodnoty“ (Wright 2007: 24).

Touha bránit a šířit americké hodnoty, které jsou chápány jako univerzální všem lidem na planetě, je odkazem prezidenta Woodrowa Wilsona a je nazýváno *wilsonismus*. Pojem *wilsonismus* je tedy odvozen od 28. prezidenta USA Woodrowa Wilsona a jedním ze základních prvků

wilsoniánství je přesvědčení, že prioritou zahraniční politiky USA má být podpora demokracie po celém světě (Ritchie, Rogers 2007: 138).

Wilsonismus se s neokonzervativismem v tomto pohledu překrývá, avšak je zde jeden obrovský rozdíl. Zatímco Wilson, zastánce idealismu v mezinárodních vztazích, věřil v moc mezinárodních organizací jako například Společnosti národů, neokonzervativci se vyznačují skepsí k idealistickému multilaterismu a chtějí jednat unilaterálně. Neokonzervativci chtějí šířit demokracii sesazením diktátorských režimů, které ohrožují bezpečnost USA i celého mezinárodního systému (Stazler 2004: 9). Právě agenda změny režimu je klíčová v analyzovaném případě Iráku.

USA reprezentuje „sílu demokratizace“, hodnoty jako svoboda či rovnost si totiž zaslouží všichni lidé na světě, bez ohledu na rasu, etnicitu, historii či náboženství (Schmidt, Williams 2008: 196). Bush a neokonzervativci obecně věří v mesianistické poslání, ve skutečnost, že USA jakožto představitel demokracie, země s volným trhem a svobodou jedince, bude vždy následovat správný směr. Pokud by někdo protestoval proti americké politice, tak by byl považován za nepřítele či aktéra, který ještě nepochopil moudrost amerických vojenských kroků (Bush, Dietrich, 2005: 17).

3.3.3 Udržet pozici hegemonu v mezinárodním systému

Posledním pilířem Bushovy doktríny je udržení hegemonie USA v mezinárodním systému. USA se po porážce Sovětského svazu a vítězném konci studené války ocitly ve velmi výhodné pozici, přičemž toto dominantní postavení mělo být využito k šíření demokratických ideálů. Ztráta pozice hegemonu je chápána jako hrozba, neokonzervativní administrativa tak neváhá použít preventivní zásah, jak jsme již uvedli.

Vývoz západního modelu demokracie má zajistit především bezpečnost pro USA a jejich spojence. Bush v dokumentu NSS prohlásil, že „je čas zdůraznit nezbytnou roli americké vojenské síly. Musíme budovat a udržovat naši obranu za hranice výzev. Nejvyšší prioritou je bránit USA“ (The White House 2002a: 6). USA udělají všechno pro to, aby porazili jakéhokoliv nepřítele. Bush deklaroval udržení nezbytných sil, abychom podporovali naše závazky, a to bránit svobodu. Cílem USA je udržet své postavení v mezinárodním systému, a to odrazením všech nepřátel od růstu vojenských kapacit v naději na srovnání, či dokonce překonání síly USA.

Americká hegemonie je jedinou možnou a rozumnou obranou proti zhroucení míru a mezinárodního systému. Jinými slovy, neokonzervativní pocit americké všemocnosti a vedoucí role v mezinárodním systému je nutný předpoklad pro světový mír. V obhajobě Americké hegemonie, neokonzervativci výrazně vystupují proti tradičnímu uspořádání rovnováhy moci. Hegemonie pod vedením USA se neokonzervativcům zdá jako mnohem lepší alternativa (Schmidt, Williams 2008: 196).

David Holloway v publikaci *9/11 and the War on Terror* říká, že po 11. září se neokonzervativní řešení zdálo být americkým řešením. Neokonzervativní vize o vývozu demokracie či potřebě použití vojenské síly ve snaze rozšířit hegemonii ovládly zahraniční politiku země. Nejvíce kontroverzním prvkem této vize je stavění se do role „globálního policisty“ (Holloway 2008: 35).

3.4 Imanence zla v zahraniční politice USA

V následující části práce se zaměříme na imanenci zla v zahraniční politice USA, respektive v Bushově rétorice. Prezident ve svých proslovech hovořil o černé a bílé, o dobru a zlu, o spravedlnosti a nespravedlnosti, a celkově tíhnul k vytváření protikladů v politice

a světových otázkách a tím vnášením morálních standardů (Mazarr 2003: 515). Rozlišuje se mezi dobrem, které se má vnucovat, a zlem, které má být vymáceno.¹⁹ Po tragických událostech z 11. září, kdy teroristé zasáhli budovy WTC a Pentagonu, a kde pod troskami zahynulo více než tři tisíce lidí, došlo v zahraniční politice USA k znovuoobjevení jazyka spravedlivé války (Chesterman 2005: 282).

Proměna amerického uvažování o válce a míru velmi úzce souvisí se osvojením si jazyka spravedlivé války, prezident Bush jr. a jeho spolupracovníci obhajovali své kroky právě touto terminologií. Bush jr. přijímá odkaz svého otce a začíná hovořit v intencích spravedlivé války, jeho rétorika na tiskových konferencích a jiných událostech demonstrovala starou americkou tendenci zaměnit spravedlivé války a křížové výpravy (Walzer 2006a: 11).

3.4.1 Válka proti terorismu

V postmoderní době se objevuje nový typ konfliktů, takzvané asymetrické konflikty, kdy je stát postaven do role pasivního aktéra. Ačkoliv není účelem této práce rozbor terorismu jako fenoménu, je nutné si pojem terorismus vymezit. Za terorismus v současné době chápeme násilné činy, které mají vyvíjet nátlak na politické elity, s cílem dosáhnout určitého cíle (například secese). Snauwaert definuje terorismus jako „mezinárodní zcela nahodilé použití síly namířené proti nevinným civilistům, za účelem vytvoření strachu, zmatku nebo nestability s cílem dosáhnout politických cílů“ (Snauwert 2004: 128). NSS z roku 2002 chápe terorismus jako „úmyslné, politicky motivované násilí proti nevinným“ (The White House 2002a: 5).

Nové teroristické organizace typu Al-Káida mají globální dosah, na rozdíl od „tradičních“ politicky zaměřených skupin, která bojovali

¹⁹ Už Ronald Reagan proslul svými proslovy dobru a zlu, v rétorice Reagana a Bushe jr. tak lze vysledovat několik společných jmenovatelů.

například ve jménu nezávislosti. Ideologie Al-Káidy, která má své odnože ve více než 60 zemích světa, stojí na snaze o globálního a věčného džihádu, tedy na boji proti heretikům a západní civilizaci jako takové, a šíření islámu a ochraně všech věřících muslimů. Na rozdíl od „tradičních“ teroristických uskupení, za které můžeme považovat ETU nebo IRU, mají organizace jako je Al-Káida i globální cíle – chtějí zasadit úder těm, kteří jsou hybnou silou globalizace (Eicher 2010: 155).

Bezprostředně po tragické události z 11. září pronesl prezident řeč, ve které označil útoky za více než teroristický útok. „Úmyslné a smrtelné útoky, které byly podniknuty včera proti naší zemi, byly více než teroristické činy, byly to činy válečné“ (cit. na základě Holub 2009: 7). Administrativa v dokumentu NSS zdůraznila, že těžiště bezpečnostních hrozeb se nachází v propojení terorismu, šíření WMD a agresivních tyranů, kteří vládou darebáckých státech. Bush také pronesl, že USA [...] „nebudou dělat rozdíl mezi teroristy a mezi těmi, kdo je podporují“, a tím v podstatě poskytl legalitu americké vojenské odpovědi (Ratner 2002: 96).

USA začaly válku proti terorismu, která je vedena v globálním dosahu. Nepřítel není jeden politický režim, osoba, náboženství nebo ideologie, ale je to terorismus. Nazváním útoků jako válečný čin otevřel Bush novou éru, která usnadňuje akci nejen proti Afghánistánu, který byl „hostitelským“ státem Talibanu, ale i proti státům jakou jsou Irán, Pákistán nebo právě Irák (Singh 2006: 15). USA se pasují do role „globálního policisty“ a přisvojují si právo intervenovat ve jménu demokracie, svobodného trhu, stejně jako ve jménu boje proti terorismu a WMD (Mazarr 2003: 508). Téma terorismu se okamžitě stalo hlavním předmětem agendy zahraniční politiky země.

Bush spojil politiku boje proti terorismu s použitím vojenské síly všude, kde existuje, a také s podniknutím vojenské akce proti vládám,

kteřé podporují a poskytují teroristickým organizacím úkryt a kteřé by mohly ohrozit USA a jejich spojence (Allen 2009: 45). Bush ihned jasně deklaroval, že válka proti terorismu nemá pouze jednoho nepřítele. „Naše válka proti terorismu začíná s Al-Káidou, ale zde nekončí. Neskončíme, dokud všechny teroristické skupiny globálního dosahu nebudou nalezeny, zastaveny a poraženy“ (Daalder; Lindsay 2003: 117). Provokativní povaha rétoriky americké zahraniční politiky dala vzniknout dlouhým a horečným rozporům, útočné Bushovy výrazy, kteřé vedou ke zjednodušené dichotomii dobro versus zlo. Jak jsme již zmínili výše, Bushova rétorika po 11. zářijasně definovala, kdo je spojencem USA, a kdo naopak nepřítelem (Gardner 2005: 15).

Bush se ve svých projevech silně ztotožňoval s mesianistickou rolí - hovořil o křížových výpravách nebo také srovnal válku proti terorismu s Druhou světovou válkou. Doslova prohlásil: „Jejich druh jsme již viděli. Jsou potomci vražedných ideologií 20. století. Obětováním lidských životů slouží svým radikálním vizím – vzdali se všech hodnot vyjma vůle po moci – a následují cestu fašismu, nacismu a totalitarismu. [...] Tato bitva by neměla být jen americkou bitvou. V sázce není jen americká svoboda. Toto je světová válka“ (cit. na základě Mazarr 2003: 513).

V mnoha ohledech se válka proti terorismu stala nejen Bushovou prioritou číslo jedna, ale i jeho misí. „Jsem zde z nějakého důvodu“, prohlásil (Daalder, Lindsay 2003: 117). Tato mise šla daleko za obranu národních zájmů USA. Jednalo se v zásadě o bitvu mezi dobrem a zlem, kteřá zasáhla celý svět. „Říše pominuly, ale zlo stále přetrvává“ (Daalder, Lindsay 2003: 117). Bush se často dovolával i božího jména, nepřímou se zmiňoval o boží pomoci. „Svoboda a strach, spravedlnost a krutost byly vždy ve válce. A my víme, že Bůh v tomto konfliktu není neutrální“ (Daalder, Lindsay 2003: 87).

Chytlavá fráze válka proti terorismu je perfektní formulí pro věčný konflikt. Důležitý je především výběr slova „válka“. Válka je ze své podstaty ozbrojený konflikt mezi dvěma a více stranami, Bush tak jasně naznačil, že k eliminaci terorismu budou použity primárně vojenské prostředky (Daalder, Lindsay 2003: 117).

3.4.2 Darebácké státy a Osa zla

Válka proti terorismu byla namířena především proti skupině takzvaných darebáckých států. Termín darebácký stát je vytvořený administrativou USA, aby označil určitou skupinu států (režimů) v systému po studené válce (Litwak 2000: XII). Dříve se tato nálepka používala pro odlišení režimů, jejichž interní politický systém nebo chování vůči vlastnímu obyvatelstvu byly vnímány jako „odpudivé“, a to především z důvodu porušování lidských práv (Litwak 2000: 7). Na listině takových to režimů byly například Pol Potova Kambodža, Uganda za vlády generála Idu Amina nebo režim apartheidu v JAR. Z pohledu USA, darebácké státy a jejich lídři neakceptují některé důležité normy a postupy v mezinárodním systému. Takové to státy mohou usilovat o dominanci a přetvoření systému k „obrazu svému“, a mohou se též snažit o regionální, potažmo globální hegemonii.

Počátky současného pojetí konceptu sahají k tzv. „teroristickému seznamu“, vydanému Ministerstvem zahraničí USA. Tento krok zvýšil americký zájem o problém státem sponzorovaného terorismu, který pokračoval v období vlády Ronalda Reagana (Litwak 2000: 53). Někteří autoři uvádějí, že sponzorství sahá od poskytování základů, výzbroje a výcviku vojáků až k nepřímému sponzoringu skrze nadace, charitativní organizace a často i nevládní organizace, ze kterých teroristické skupiny čerpají finanční zdroje (Eicher 2010: 158).

Jak jsme již naznačili, darebácké státy jsou podle Bushovy doktríny dvojím nebezpečím, protože nejen že neustále usilují o WMD, ale také jsou ochotny a disponují kapacitami na transfer takových to zbraní k teroristickým organizacím (Record 2003: 6). Jak upozorňuje Litwak, USA rozdělily státy s jadernými ambicemi do dvou skupin. Za první, „proliferátoři“, kteří nepředstavují pro bezpečnost země hrozbu, a kam byl zařazen Izrael, Indie a Pákistán. Druhou skupinou je podle této koncepce skupina „nepřátelských proliferátorů“, jejichž úmysly jsou jednoznačně nepřátelské vůči USA a jejich přátelům (Litwak 2000: 67). Kromě významu v zahraniční politice, kde jasně vymezuje nepřítel, můžeme spatřit také důležitost konceptu darebáckých států také v aréně domácí politiky. Identifikací nepřítel USA dochází k unifikaci a upevnění národní identity (Minnerop 2002).

Avšak neexistuje žádná všeobecně přijímaná definice toho, co jsou darebácké státy (Litwak 2000: 6).²⁰ U režimů, které byly označeny touto nálepkou po skončení Studené války, však můžeme vysledovat několik základních společných charakteristik:

- 1) jednají podle vládnoucích autoritativních „klik“
- 2) chovají se agresivně a vzpurně
- 3) Neschopnost ke konstruktivnímu dialogu s vnějším světem
- 4) usilování o WMD
- 5) napojení na globální teroristické sítě (Litwak 2000: 2).

Fráze darebácké státy tudíž vyvolává otázkou dvojích standardů – ve kterých „zlé“ zahraniční politiky, zločiny proti lidskosti, či nedostatek demokratických procedur některých vybraných vlád mají být vyčleněny (Gardner 2005: 15). Z teroristických útoků byla obviněna právě skupina těchto států.

²⁰ Condoleezza Riceová hovořila o darebáckých režimech jako o státech, které sponzorují terorismus na celosvětově, odmítají základní lidské hodnoty a nenávidí USA a vše, co představují.

Bush ale zesílil rétoriku proti některým režimům, které patřily do skupiny darebáckých států. V proslovu *O stavu unie* v roce 2002 prezident Bush definoval bezprostřední hrozbu v podobě Osy zla, a argumentoval eticky argumenty, které měly nahradit mezinárodní právo (Chesterman 2005: 282). Do popředí zájmu americké zahraniční politiky se dostaly KLDŘ, Irán a Irák, které společně tvoří Osu zla. Státy Osy jsou vzdáleny tisíce mil od hranic USA, přesto pro administrativu Bushe představují nebezpečí, a to zejména tím, že vyvíjejí WMD.

Články Osy byly označeny za hrozbu nejen pro region, ale pro stabilitu celého globálního, mezinárodního systému, a to skrze uplatňování teroru, stejně jako prostřednictvím podpory a poskytováním azylu globálním teroristickým sítím (Segell 2005: 5). Projev o Ose zla je důležitý především proto, že umožnil vytvořit Bushovi v očích veřejnosti spojnicí – často diskutovanou – mezi Irákem a válkou proti terorismu (Laurent 2003: 163).

3.4.3 Démondizace Husajna

Během Studené války Washinton ignoroval porušování lidských práv v Iráku. Když vypukla Irácko-iránská válka,²¹ tak se USA více obávaly vítězství islamistů, tj. Iránu, přestože Husajn již tehdy použil chemické zbraně.²² Husajn představoval pro USA „menší zlo“, než radikální duchovní vůdce Iránu Ajaťoláh Chomejní.

Agenda iráckých zločinů proti lidskosti se dostala do popředí rétoriky Bílého domu až po událostech z roku 1990, kdy Husajnova vojska anektovala Kuvajť a prohlásila jej za svou provincii. Kuvajť byl operací Poušťi bouře za několik měsíců osvobozen a na Husajnuv Irák byly uvaleny sankce (Gardner 2005: 17). Rezoluce OSN č. 661, přijatá 6. srpna 1990, tehdy "zmrazila veškerá zahraniční finanční aktiva Iráku a

²¹ Irácko-iránská válka trvala od roku 1980 do roku 1988, kdy byl vyhlášen klid zbraní

²² Husajn použil chemické zbraně v bitvě o poloostrov Faó (Novák 2010: 344).

zakázala veškerý vývoz a dovoz s výjimkou lékařského materiálu, který měl být do země dodáván bez omezení, a v případě humanitární krize i potraviny“ (Farouk-Sluglett, Sluglett 2003: 335).

Na území země ležící mezi Efratem a Tigridem byla též vyslána UNSCOM (Zvláštní komise zbrojních inspektorů), která měla zajistit, že Irák vyhoví nátlaku mezinárodního společenství, co se produkce a použití WMD týče. Iráčané bránili inspektorům v práci, ti byli v listopadu 1997 dokonce vyhnáni ze země (Farouk-Sluglett, Sluglett 2003: 338). V prosinci 1999 byl zřízen nový orgán OSN, UNMOVIC (Komise OSN pro kontrolu, ověřování a vyšetřování), který převzal agendu po UNSCOMU. V čele tělesa, mezinárodního týmu diplomatů, stanul Hans Blix. OSN celkem přijalo jedenáct protiiráckých sankcí, poslední z nich, rezoluce č. 1441, která apelovala na Irák, aby se začal řídit rezolucemi OSN. V textu stojí, jakou hrozbu představuje Irák pro mezinárodní společenství, autorizace použití síly se však neobjevuje (OSN 2002). Tendence Bushovy administrativy demonizovat Husajna udělala z diplomatických řešení krize téměř nemožný úkol. Cílem neokonzervativní administrativy totiž byla změna bagdádského režimu.

Po svržení Husajna volali už v době, kdy v Bílém domě úřadoval Bill Clinton. Hlavní nebezpečí viděli v politice zadržování, kterou považovali za neurčitou, zamrzlou, krachující či paralyzovanou. Takový to přístup vůči Iráku podle neokonzervativců nezaručí bezpečnost pro oblast Blízkého východu, stejně jako pro USA a jejich partnery (Richtie, Rogers 2007: 36). Například vlivní neokonzervativci, Lawrence Kaplan a William Kristol v díle *The War over Iraq: Saddam's Tyranny and America's Mission*. 20. září 2001, pouhých devět dní po útoku, předložil PNAC prezidentovi novou agendu ve válce proti terorismu. Kromě vojenské akce k vyhnání Talibanu z Afghánistánu a dopadení či zabití Usámy bin Ládina, volal PNAC také pro změnu režimu v Iráku, dokonce i když

„nebudou přímé důkazy, které by Irák spojily s útoky z 11. září“ (Lobe 2005: 10).

Ve zprávě Komise 11. září se Husajnem zabývá kapitola nazvaná „Fáze dva a otázka Iráku“ komise však nepřichází s žádnými důkazy, že by měl Irák prsty v teroristických útocích. Ve zprávě stojí, že nebyla prokázána kooperace Al-Káidy a Husajna na výrobě nekonvenčních zbraní, zpráva také upozorňuje, že ideologický vůdce Al-Káidy, bin Ládín, nelibě nesl Husajnov sekularismus (The National Commission on Terrorist Attacks 2004: 334).

Argumentace neokonzervativců je jasná. Přímý vojenský zásah představuje jedinou dostupnou možnost. Bushova administrativa následně vedla kampaň proti Iráku, Husajna se snažila spojit s 11. zářím a teroristickou organizací Al-Káida (Gardner 2005: 12). V září 2002 prezident prohlásil: „Nemůžete rozlišit mezi Al-Káidou a Saddámem, když hovoříte o válce proti terorismu. [...] Al-Káida se stává nástavbou Sadámova šílenství, jeho nenávisti a jeho kapacity šířit WMD po celém světě (Record 2003: 9).²³

Přestože za články Osy zla byly označeny i režimy KLDŘ a Iránu, Irák byl v očích Bushovy administrativy větší hrozbou. „Zatímco ve světě existuje mnoho nebezpečí, hrozba ze strany Iráku je samostatnou hrozbou (The White House 2002b). Irák byl označen za „hazardéra“ a Husajn za neracionální, naprosto nevyzpytatelného státníka, který si neuvědomuje dopady svých rozhodnutí a tudíž je obrovskou hrozbou pro celý svět (Eicher 2010: 281).

KLDŘ a Irán nebyly interpretovány jako okamžité nebezpečí, respektive bezprostřední hrozba pro bezpečnost USA (Howard 2004: 811). Bush označením irácké hrozby za „unikátní“ vytvořil odlišnost mezi

²³ Husajna označoval list The weekly standard za „Ládínova principála“. Richard Perle dokonce v prosinci 2003 (po porážení Husajna) hovořil o „konci veškerého zla“ (Kepel 2006: 176).

Irákem na jedné straně, a KLDŘ a Iránem na straně druhé. Hlavní rozdíl spatřuje Howard v Husajnově „větší ochotě použít WMD proti USA“ (Howard 2004: 811).

Irák totiž už v minulosti demonstroval technologické i logistické kapacity k získání, a politickou vůli k použití WMD (Lansford 2009: 76). V listopadu 2002 Bush jr. prohlásil: „USA si osvojily novou politiku, strategii, která směřuje ke svobodě nejen na Blízkém východě. Tato strategie vyžaduje stejnou vytrvalost a energii, stejně jako idealismus, který jsme ukázali již dříve. Musíme směřovat k podpoře svobody a míru“ (dle Wright 2007: 163).

3.4.4 Motivy k invazi

Invaze do Iráku začala 19. března 2003 pod kódovým označením "Operace Irácká svoboda" (McGoldrick 2004: 16). Akce americko-britských vojsk byla preventivní povahy, neexistovaly totiž hmotné důkazy o tom, že by Sadám Husajn vlastnil WMD nebo o jeho napojení na teroristickou síť Al-Káida. Irák byl nařčen se spolupráce s Al-Káidou, z poskytování azylu této teroristické organizaci a v neposlední řadě „z poskytování technologické asistence [...] a pomoci zkonstruovat chemické zbraně (Copson 2003: 10). Irák byl také podezříván z pomoci teroristickým atentátníkům při dřívějších útocích na USA, například z prvního útoku na WTC v roce 1993 (Ritchie, Rogers 2007: 72). Cíl vojenské operace shrnul Donald Rumsfeld: „Naším cílem je svrhnout režim Sadáma Husajna, [...] a dále identifikovat, izolovat a případně odstranit WMD [...] a v neposlední řadě vyhnat teroristy, kteří v Iráku našli azyl“ (U. S. Department of Defence 2003).

Co se však WMD týče, Irák v minulosti demonstroval sice odhodlání získat a použít tyto nekonvenční zbraně, ale poslední hmotné důkazy se

objevily více než jednu dekádu před začátkem invaze. Ve zprávě mise UNMOVIC stálo, že:

- 1) Irácký jaderný program je nečinný.
- 2) Chybí důkazy, že by Irák vlastnil chemické a biologické zbraně.
- 3) Irák se ale pokouší vyvinout raketové kapacity, přesahující limit přikázaný OSN (dle Wester 2004: 25).

Bushova administrativa pro své rozhodnutí intervenovat do Iráku předložila několik argumentů. Některé z nich byly etické povahy, jiné se dovolávaly lidských práv a univerzálnosti demokratických hodnot, které byly v době Husajnovy vlády v Iráku potlačovány, v první linii argumentů však stála hrozba, kterou Irák představuje (Kepel 2006: 176). Eicher shrnuje argumentaci americké administrativy do dvou klíčových bodů. Za prvé, Sadám je zapleten do teroristických útoků z 11. září; za druhé, Sadám vlastní WMD, které je odhodlán použít proti USA a jejich spojencům (Eicher 2010: 273).

19. března nařídil Bush ofenzivu, které měla svrhnout Husajnov režim. Jak jsme analyzovali v předchozí podkapitole, Irák stál v centru pozornosti USA zahraniční politiky už od agrese vůči Kuvajtu a následné první války v zálivu. A po 11.září. a vyhlášení války proti terorismu, kdy se hlavní viník Usáma bin Ládín úspěšně ukrýval, se do centra války proti terorismu dostal bagdádský režim.

Hlavní argumentem bylo zajištění bezpečnější oblasti Blízkého východu, což mělo být dosaženo svržením Sadáma Husajna. Gilles Kepel k tomu dodává: „Porážkou Husajna [...] se měly tentokrát napravit příčiny zla, poněvadž zničení iráckého ‘darebáckého státu’ mělo znamenat odstranění jednak domnělého iniciátora světového terorismu, stejně jako nejhoršího arabského diktátora“ (Kepel 2006: 176).

Za klíčového hybatele k rozhodnutí k invazi můžeme označit ropu, tedy kontrolu ropných zdrojů, což může být v širším smyslu chápáno v souvislosti s národní bezpečností. Irák totiž vlastní druhé největší zásoby „černého zlata“ na Blízkém východě, a levná a dostupná ropa je bezesporu fundamentální pro americkou ekonomiku (McGoldrick 2004: 19). Husajn, jehož Irák vlastní významné zásoby této cenné suroviny, tak byl hrozbou v ekonomického charakteru, kterou můžeme v širší perspektivě chápat jako bezpečnostní hrozbu (Eicher 2010: 275). Za klíčovou determinantu považuje ropu i Simpson, který říká, že svržením Husajna a nastolením pro-americké vlády by tak došlo ochraně ropných zásob pro USA (Simpson 2003: 260).

Podle zprávy *US Energy Information Administration* tvoří import ropy 45 %, zbytek pochází z amerických zásob. Navíc podle zprávy nejsou spojené státy primárně závislé na barelech z Blízkého východu – největší dovozce ropy je Kanada, významnou část tvoří Venezuela, Nigérie a Mexiko (US Energy Information Administration 2012). Přestože jsou USA v energetické oblasti poměrně soběstačné, Richtie a Rogers v knize *The Political Road to War with Iraq* konstatují, že otázka ropné bezpečnosti byla skrytým, ale klíčovým motivem v agendě americké bezpečnosti (Richtie, Rogers 2007: 48). Na důležitost ropné otázky upozorňuje také Ahmed, který dokonce v souvislosti se změnou režimu v Iráku hovoří o „absolutní kontrole ropných zdrojů a neomezenému přístupu USA k této surovině“ (Ahmeed 2003: 226-227).

Velmi důležitou byla také ideologická dimenze války. Útoky z 11. září způsobily ránu americké hegemonii, neokonzervativci pak v návaznosti na Woodrowa Wilsona zdůrazňovali univerzalitu lidských hodnot a volali po vývozu demokracie do světa, a to i unilaterálními preventivními vojenskými zásahy. USA chtěly po utrpeném šoku demonstrovat své dominantní postavení v mezinárodním systému, stejně jako připravenost

zasáhnout preventivní, unilaterální akcí proti nepřátelům a dosáhnout tak absolutní vojenské suverenity.

Neokonzervativní administrativa varovala před Husajnem, který vlastněním WMD chce narušit stabilitu na Blízkém východě, a postupně získat regionální hegemonii a také ohrozit americké zásoby ropy v této oblasti. Motivem americké administrativy byla změna režimu v Bagdádu a tudíž demokratizace země, jejíž vláda je vůči USA nejvíce nepřátelsky naladěná (Novák 2010: 255). Nepřátelství vůči USA pramení zejména z izraelsko-arabského konfliktu, kdy USA podporují Izrael. Právě toto spojení je ze strany arabských států terčem kritiky.

Idea demokratizace byla často artikulována v souvislosti s ozbrojením Iráku – USA věřily, že přátelský či poddaný režim v Bagdádu je nezbytný proto, aby panovala jistota o eliminaci iráckého programu WMD. Raymond Copson v knize *The Iraq War: Background and Issues* tvrdí, že primárním cílem administrativy byla změna režimu, zatímco WMD až sekundárním (Copson 2003: 11). Sesazením „bagdádského diktátora“ tedy mělo dojít nejen k demokratizaci celé oblasti Blízkého východu, ale také k redukci podpory terorismu. Cílem byla demokratizace země a také zajištění bezpečnosti pro Izrael (Simpson 2003: 260).

Schroeder říká, že lidé jako Richard Perle nebo Paul Wolfowitz byli vlivnými podporovateli Izraele a nejhlasitěji volali po změně režimu v Iráku, což by zajistilo bezpečnější klima na Blízkém východě (Schroeder 2002). Region Blízkého východu je dlouhodobě nestabilní. Po vyhlášení nezávislosti Izraele 14. května 1948 vypukl ozbrojený konflikt a během tzv. války o nezávislost (nebo též první izraelsko-arabské války), stejně jako o necelé dvě dekády později rozšířil Izrael své území. USA je bezpečnostním partnerem Izraele od jeho vzniku. Stálost aliance USA s Izraelem demonstruje fakt, že po vyhlášení nezávislosti v roce 1947 byl

nový stát uznán jako první americkým prezidentem Trumanem (Eicher 2010: 173). Sesazením Husajna mělo dojít k demokratizaci regionu Blízkého východu a k zajištění bezpečnějšího klimatu pro Izrael. Novák říká, že neokonzervativci (a v obecné rovině i USA) vidí Izrael jako „výspu demokracie a západní civilizace, ohrožovanou diktátory a terorismem (Novák 2010, 256). Jak jsme analyzovali v podkapitole 3. 2., mezi neokonzervativci se objevovali i zastánci multilaterálního řešení sporu. Zejména Colin Powell, tehdejší Ministr zahraničních věcí USA, byl zastáncem neomezeného přístupu inspektorů do země, přičemž tento dlouhotrvající program měl vést k zabraňování šíření WMD a k eliminaci irácké hrozby (Copson 2003: 11). Avšak mezi neokonzervativní majoritou Bushovy administrativy převládl konsensus o tom, že takovéto řešení krize nepřinese očekávané výsledky, a v žádném případě nesníží riziko, které Irák se svým programem představuje.

4. BYLA VÁLKA V IRÁKU SPRAVEDLIVÁ?

4.1 Bushova argumentace

Bushova doktrína má řady odpůrců, ale najdou se i tací, kteří operaci v Iráku považují za spravedlivou. Z hlediska mezinárodního práva se objevil argument, že invaze nebyla legitimní sebeobranou USA, ale spíše agresivní válkou. Podle tehdejšího generálního tajemníka OSN Koffi Annina USA porušily Chartu OSN a mezinárodní vládu práva (Kramer, Michalovski 2005: 446).

„Bushova doktrína prohlašuje, že preempce je správná, spravedlivá a nemá s agresí nic společného“ (Wester 2004: 32). Bushova administrativa argumentovala nutností preventivní sebeobrany proti „darebáckému“ Iráku, který vlastní WMD a s nimi je schopen ohrozit bezpečnost USA a celého mezinárodního společenství. V další linii argumentů stálo údajné propojení Husajnova režimu s teroristickou sítí Al-Káida. Teroristé vlastníci WMD a potažmo kooperující s darebáckými státy nabourávají tradiční pojetí preventivní, respektive preemptivní války. Jejich útok může přijít na kilometry daleko, neočekávaně (Lennon, Eiss 2004: 27). Hlavní linie argumentaci Bushovy administrativy shrnuje Johnson následovně:

- 1) Preemptivní zásah, proti Husajnovi, který neustále usiluje o jaderné zbraně a už v minulosti použil chemické zbraně a který spolupracuje s teroristy.
- 2) Vynucení mezinárodního práva, Husajn nedodržel sankce uvalené na něj
- 3) Brutální chování Husajna – vůči lidu, okolním státům, agresivní minulost (Johnson 2005: 46).

Jak jsme zdůraznili v teoretické části, dříve byl projev budoucí agrese zřetelný, mohlo se jednat například o mobilizaci armády u hranic, stejně jako jiných ozbrojených složek, s jasným záměrem zaútočit. V současnosti je však velmi obtížné určit, zdali stát vlastní WMD, a pro stát je tak velmi složité se efektivně bránit (Lennon, Eiss 2004: 30).

Avšak Hower a Millies upozorňují, že 11. září nám jasně ukázalo, že hrozba útoku nemůže být posuzována pouze podle přesunu armády, zásobování zbraněmi ze zahraničí a námořní a celkově vojenskou mobilizací (Hower, Millies 2006: 8). Problémem je tedy nejasnost hrozeb v definování bezprostřednosti při řešení s nejasných hrozbami, stejně jako prokazování dostatečných důkazů o bezprostřední hrozbě (Levy 1987: 82).

Jak jsme analyzovali v teoretické části, anticipační sebeobrana je předmětem diskuzí a v teorii *jus ad bellum* není široce reflektována. S příchodem Bushovy doktríny, navržené NSS v roce 2002, se ale otázka preempce a prevence stala předmětem etických diskuzí. Bushovou doktrínou došlo k protažení hranic preemptivní akce až k preventivní válce, která je zahájena mnohem dříve, snaží se předejít krizi (Gurtov 2006: 48). Taková to hrozba není totiž ani jistá, ani bezprostřední, je spekulativního charakteru. Toto v podstatě z preventivního úderu činí nerozpoznatelný akt od agrese, což podle Recorda s největší pravděpodobností vysvětluje, proč Bushova administrativa ve svých strategických dokumentech operovala s pojmem preemptivní, přestože oba pojmy byly často zaměňovány (Record 2003: 7).²⁴

Třetí Kapitola NSS z roku 2002 je pojmenována jako „Posílení spojenců za účelem porážení globálního terorismu a preventivně zabránit útokům proti nám (USA) a našim nepřátelům“, později je častěji

²⁴ Jak jsme již zmínili, k zaměňování pojmů preventivní a preemptivní dochází i v odborné literatuře. Stejně tak Bushova administrativa používá ve svých prohlášeních oba pojmy.

operováno s pojmem preemptivní. Postuláty, které jsou v dokumentu navrženy, splňují charakteristiku prevence. Objevuje se důraz na znemožnění darebáckým státům předávat WMD do rukou teroristických sítí, je zde apel na včasnou eliminaci těchto hrozeb, které často nemají materiální povahu, ale v budoucnu by mohly ohrozit bezpečnost USA. Stejně tak například formulace „jednat proti objevujícím se hrozbám předtím, než se plně zformují“ je de facto definice preventivního útoku. Bush ve svém projevu O stavu unie v roce 2002 řekl, že „[...] cíl je preventivně zabránit režimům, které sponzorují terorismu a disponují WMD, ohrožovat bezpečnost USA“ a že ... „USA nebudou čekat, až se hrozba jaderných, chemických a biologických zbraní v rukou teroristů stane bezprostřední.“ Administrativa USA se tedy ve svých prohlášeních opírala hlavně o praktickou nemožnost předpovědět teroristický útok a tím se snažila ospravedlnit preventivní zásah. Bush ve svém prohlášení ze Cincinnati v roce 2002. řekl, že „[...] tváří v tvář evidentní hrozbě nemůžeme čekat na konečný důkaz, kouřící zbraň, protože to by mohlo mít podobu jaderného hříbu“ (cit. dle Eicher 2010: 274). Pro Bushe jr. odpovídala takto vedená válka principům spravedlivé války.

4.2 Prevence/preempce jako spravedlivá sebeobrana?

Teoretici spravedlivé války se ve svých názorech rozcházejí. Například pro Thomase M. Nicholse je případ preventivního zásahu USA spravedlivým případem (Nichols 2003: 25). Nichols varuje před tím, že Irák neplnil požadavky mezinárodního společenství, neřídil se sankcemi, které na něj byly mezinárodním společenstvím uvaleny, nespolupracoval se zbrojnými inspektory, kteří měli dohlížet na stav jaderného arzenálu. Nichols odmítá realistické předpoklady založené na zastrašování a postupném odzbrojování, Husajna označuje za nevyzpytatelného diktátora, který se již v minulosti dopustil agrese a upozorňuje na riziko

pro bezpečnost spojené s otálením (Nichols 2003: 26). Pro Nicholse byla tedy válka v Iráku započata spravedlivě. Avšak takový to názor je výjimečný. Pro některé myslitele, kteří vycházejí z tradičního „websterovského“ pojetí, představuje spojení preventivního zásahu a spravedlivé války nemyslitelnou fikci a tudíž zásah vojsk v Iráku považují za nespravedlivý.

Stejně tak Wester jasně tvrdí, že „preventivní válka nemá žádnou právní nebo etické svolení, protože hrozba není ani jasná, ani aktuální povahy“ (Wester 2004: 27). K podobnému závěru dochází i Schroeder v článku *The Case against Preemptive War*, když říká, že preventivní válka proti Iráku nebyla nutná a byla tudíž neospravedlnitelná, a nesloužila k jasnému cíli (Schroeder 2002). Možnost preventivní vojenské operace odmítá i bývalý prezident USA Jimmy Carter. V článku *Just War — or a Just War?* doslova píše, že „anticipační operace nikdy nesplňuje standardy spravedlivé války“ (Carter 2003).

S kritériem dostatečnosti hrozby pracuje také Rodin. Tvrdí, že za spravedlivou nemůžeme považovat sebeobranu v případě, že se nepřítel v minulosti nedopustil agrese a také v případě, že hrozba agrese v budoucnu není bezprostřední (Rodin 2004: 64).

Problematikou preventivní sebeobranu se zabývá také jeden z předních myslitelů přelomu tisíciletí, Brian Orend. Orend pracuje s pojmem „vážná“ hrozba, kterou definuje dvěma způsoby: za první, aktuálním útokem protivníka bez spravedlivého důvodu; za druhé, představováním „věrohodné, vážné a bezprostřední hrozby ataku podložené přesvědčivými důkazy“ (Orend 2006: 76). Jasnou a vážnou hrozbu založenou na pádných důkazech považuje Orend za ekvivalent agresivního činu, a je stát se tedy může sáhnout ke spravedlivému použití síly (Orend 2006: 77). Mezi takovéto hrozby patří zejména nekonvenční zbraně.

O tom, že se v době vyznačující se novými hrozbami nelze vycházet z čisté distinkce mezi preempcí a prevencí, je přesvědčen i Johnson. V díle *The War to Oust Saddam Hussein: Just War and the New Face of Conflict* říká, že ve světle dnešní hrozby představované zejména WMD a terorismem nelze vycházet z klasické dichotomie agresor-obránce, respektive první a druhé použití síly, jak je převážně sebeobrana interpretována. V západním světě však máme zakořeněnou tuto představu a jakékoliv první použité síly považujeme apriori za špatné. Přestože Johnson se nesnaží o generalizaci a vynesení konečného verdiktu, tak říká, že k preemptivnímu zásahu existuje spravedlivý důvod, jestliže nepřítel disponuje arzenálem WMD. Jakýmsi testem této spravedlnosti je důkaz, že nepřítel hodlá jednat agresivně spojený s existencí WMD v rukou nepřítel (Johnson 2005: 52-53). „Věřím, že držení WMD v rukou nepřátelského režimu by se mohlo stát novým standardem pro preemptivní akci“ (Johnson 2005: 52). Johnson tak obhajuje preemptivní vojenskou akci, založenou na pádných důkazech. Problematické v analyzovaném případě je především to, jak jsme již upozornili, neexistence přímých důkazů o WMD v rukou bagdádského režimu či napojení na teroristické sítě.

Za spravedlivou nepovažuje preventivní válku také White. Pro něho „možné nebezpečí nezajišťuje kritérium spravedlivého případu, abychom napadli jiný stát“ (White 2010: 43). White vidí v jednání Bushovy administrativy několik zásadních problémů:

- 1) neadekvátní důkazy o WMD v rukou Husajna.
- 2) Husajnovu bezohledný, zlý a agresivní charakter nepředstavuje faktickou hrozbu pro bezpečnost USA.
- 3) Vazba iráckého režimu na terorismus nebyla též podložena důkazy.

- 4) Nebezpečí útoku na USA v blízké nebo středně blízké budoucnosti bylo poměrně malé.
- 5) Preemptivní (preventivní) útok není teorií spravedlivé války obecně přijímán.
- 6) Pokus ospravedlnit útok rezolucemi OSN byl mylný.
- 7) Víra, že USA jsou v pozici, kdy by mohly „stavět nový Irák“ bez ohledu na kulturu, historii země (White 2010: 43).

Preemptivní a preventivní válkou se zabývá také Wester. Podle něj splňuje kritérium spravedlivého důvodu pouze preemptivní válka, nikoliv preventivní. Jestliže je útok nevyhnutelný, existuje jasná a přítomná hrozba, má stát právo na anticipační sebeobranu. Příkladem může být preemptivní zásah Izraele proti Egyptu, který odstartoval Šestidenní válku. Egypt na hranici s Izraelem shromáždil tanky, jednalo se tedy o zřetelné nebezpečí, tudíž Izrael jednal v sebeobraně, která je morálně ospravedlnitelná, protože také předejde ztrátám na životech u vlastního obyvatelstva. Zásah v Iráku však považuje Wester za nespravedlivý, protože nebyla naplněna jak kritéria jednoznačnosti hrozby, tak bezprostřednosti. Morálně ospravedlnitelná cesta měla být zesílení inspekcí OSN, založená na konsensu, nebo alespoň většině států (Wester 2004: 33).

4.3 Invaze optikou Michaela Walzera

V následující části práce zkomparujeme válku v Iráku s Walzerovou teorií, nejprve z hlediska anticipační sebeobrany, poté z hlediska teorie agrese. Michael Walzer úplně vylučuje preventivní válku, založenou na vzdálené hrozbě, která nemá materiální podobu, neboť podle něj vždy existují nevojenské prostředky, které se k zadržení agresivních režimů dají použít (Walzer 2006a: xiii). Vzdálenému nebezpečí může být zabráněno diplomacií nebo odstrašováním.

Jak jsme již analyzovali v teoretické části, Walzer nahlíží na spravedlnosti či nespravedlnost anticipačního použití síly podle míry ohrožení, které musí být jasné „s deklarováním záměru způsobit zranění“ (Walzer 2006: 78a). Walzer stejně jako další teoretici spravedlivé války ospravedlňuje preemptivní válku, která je vedena na základě zřetelných důkazů, které však v případě Iráku chyběly. Nepřítel musí také jasně deklarovat zájem způsobit škodu, musí se jednat o skutečnou hrozbu.

Jak jsme však upozornili, Walzer v pozdějším díle částečně redefinuje svůj postoj a připouští možnost intervence, avšak pouze v případě genocidy či jiného masakru. Moralita může v tomto případě zahrnovat i unilaterální akci, pokud není žádná jiná možnost (Walzer 1977: 107). Existence agresivního režimu, který provádí masakry na svém obyvatelstvu, je tudíž spravedlivým důvodem pro válku.

Walzer říká, že USA nečelily v roce 2003 reálné, bezprostřední hrozbě, na rozdíl od případu od Izraele v roce 1981, se kterým případ poměruje. Izrael tehdy zaútočil na irácký jaderný reaktor, avšak pro Walzera byl tento útok v mezích spravedlivé války. Izrael byla ve válečném stavu s Irákem, tudíž zde bylo jasná a imanentní hrozba, a také Husajnovy projevy jasně deklarovaly snahu způsobit škody (Walzer 2002b).

Co se teorie agrese týče, Walzer ji chápe především jako narušení teritoriální integrity a politické suverenity. Stát je politickou komunitou svobodných občanů, kteří sdílejí společnou historii a kulturu, což je vyjádřeno politickou formou a jakýkoliv zásah vůči těmto hodnotám je agresí a tudíž nespravedlivou válkou. Přestože USA fakticky porušily suverenitu a vnitřní teritorialitu Iráku, tak Walzer říká, že invaze „neodpovídá morálnímu významu slova agrese“ (Walzer 2002b). Režim byl krutý, nemorální, brutální vůči svým obyvatelům (zejména vůči kurdské menšině), ale také agresivní směrem navenek „Za Sadáma

Husajna však nebyl žádný společný život, lidé v Iráku netvořili přirozenou komunitu“ (Walzer 2002b).

Avšak o spravedlivý případ se v očích Walzera nejedná. Za dva výrazné kontrasty považuje invazi do Polska nacistickým Německem (jednoznačný projev agrese a tudíž nespravedlivá válka) a intervenci NATO v Jugoslávii (spravedlivá válka, vedená s cílem ochrany lidských životů). Vpád do Iráku Walzer zařazuje na pomyslné ose mezi tyto dva případy, ale blíže k nespravedlivému pólu. Walzer říká, že „válka nebyla ani spravedlivá ani nutná“ (Walzer 2006a: 151). Řešením krize by spíše bylo zefektivnění systémů zbrojních inspektorů, prohloubení sankcí vůči Iráku, což by učinilo irácký režim prakticky neškodným. nikoliv přímý vojenský zásah.

Problematický je ideologicky řízení přístup Bushovy administrativy, která dlouhé měsíce otevřeně deklarovala cíl svrhnout režim Sadáma Husajna (Walzer 2006b: 105) Změna režimu není přípustným ospravedlněním války. Změna režimu může být často důsledkem spravedlivé války, když jsou poraženy režimy, které se dopouští masakrů na civilním obyvatelstvu (Walzer 2006b: 107).

5. ZÁVĚR

Cílem práce bylo potvrdit či vyvrátit výzkumný předpoklad, že invaze USA do Iráku v roce 2003 nebyla započata v souladu s teorií spravedlivé války, tudíž že se nejednalo o spravedlivý případ. V rámci představené hypotézy jsme se pokusily zodpovědět na výzkumné otázky, představené v úvodu.

Invazi do Iráku z roku 2003 jsme zkomparovali z hlediska teorie Michaela Walzera a pracovali jsme také s teoriemi dalších významných teoretiků 21. století, jakým je například Brian Orend či James Turner Johnson. Případ invaze do Iráku jsme také zkoumali z hlediska preventivního použití síly, které v teorii spravedlivé války je definováno poměrně úzce.

Podle teorie Walzera se USA sice nedopustily vůči Iráku agrese, protože v Iráku neexistoval žádný „společný život“, režim Sadáma Husajna byl krutý vůči svému obyvatelstvu, a tudíž nemůžeme nehovořit o agresivním jednání, přestože USA fakticky narušily vnitřní teritorialitu a suverenitu Iráku.

Avšak můžeme konstatovat, že válka nebyla ani spravedlivá, ani nutná. Jako hlavní problém se jeví především nedostatek důkazů o WMD ve vlastnictví Sadáma Husajna, které v kombinaci s terorismem představovalo v očích USA největší hrozbu. Podle zpráv zbrojních inspektorů OSN se však žádné zřetelné důkazy neobjevily, stejně tak kooperace s teroristickými sítěmi nebyla prokázána. Řešením krize by patrně bylo zefektivnění kontrolního systému zbrojních inspektorů či prohloubení sankcí vůči Iráku, které by oslabily režim Sadáma Husajna, nikoliv přímý vojenský zásah. Monitorovaný irácký režim by prakticky neměl možnost vyvíjet WMD a být bezpečnostní hrozbou.

Problematickou byla také ideologicky řízená politika Bushovy administrativy, která po několik měsíců deklarovala jako prioritu svržení iráckého režimu. Změna režimu není v souladu s teorií spravedlivé války Michaela Walzera, může být pouze důsledkem války.

Z hlediska preventivního (preemptivního) pojetí síly lze relativizovat tradiční dichotomii preempce versus prevence. V době nekonvenčních zbraní již stát nemá čas ani možnost se efektivně bránit, „websterovské“ pojetí preempce s důrazem na jasnost hrozby, vyznačující se například mobilizací armády, již není v 21. století zcela relevantní. Například James T. Johnson takto relativizuje tradiční chápání dichotomie agresor versus obránce, potažmo první a druhé použití síly a připouští, že držení WMD v rukou nepřátelského režimu může být považováno za spravedlivý případ, avšak nutností jsou jasné důkazy (Johnson 2005: 52). Právě absence jasných důkazů o vlastnění nekonvenčních zbraní stejně jako propojení Sadáma Husajna s teroristickými organizacemi však činí případ problematickým.

Co se výzkumných otázek týče, na základě shromážděných dat můžeme rozeznat několik motivů, proč USA započaly invazi do Iráku. Důležitým faktorem bylo obecně zajištění bezpečnosti, a to jak z hlediska ochrany ropných zásob, tak i z hlediska zajištění bezpečnějšího regionu Blízkého východu. Otázka ropných zásob sehrála důležitou roli při rozhodování, protože přístup k ropě je pro ekonomiku USA vitální.

Avšak klíčovou byla ideologická dimenze konfliktu. Bush jr. a jeho spolupracovníci předložili řadu argumentů, často jazykem spravedlivé války. V návaznosti na šok utrpěný 11. zářím a neúspěšnému „honu“ na Usámu bin Ládina se administrativa zaměřila na Irák. Ten byl označenou nálepkou „darebácký stát“ a následně i za článek „Osy zla“, a Sadám Husajn byl výrazně démonizován.

Bushova administrativa, kde převládla neokonzervativní doktrína, démonizovala Sadáma Husajna. Neokonzervativci cílili primárně na odstanění Sadáma Husajna a změnu režimu v Iráku. V USA převládla víra ve spravedlnost války, v šíření demokratických hodnot na Blízký východ.

6. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ABM	Anti-Ballistic Missile Treaty
NSS	National Security Strategy
OSN	Organizace spojených národů
PNAC	Project for New American Century
UNSCOM	United Nations Special Commission
UNMOVIC	United Nations Monitoring Verification and Inspection Commission.
WMD	Weapons of Mass Destruction
WTC	World Trade Center

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Aberbach, Joel D. (2005). The Political Significance of the G. W. Bush Administration. In: *Social Policy & Administration*, vol. 39, no. 2, s. 130-149.

Ahmed, Nafeez Mosaddeq (2003). *Behind the war on terror: Western secret strategy and the struggle for Iraq* (Forest Row: Clairview).

Allen, Noel (2009). The Fight against Terrorism in Historical context: G. W. Bush and the Development of Presidential Foreign Policy Regimes. In: Lansford, Watson – Covarrubias, Jack – Watson, Robert P. (eds), *America's war on Terror* (Burlington: Ashgate publishing limited), s. 37-49.

Atack, Iain (2009). Pacifism and international relations. In: Hayden, Patrick (ed): *The Ashgate Research Companion to Ethics and International Relations* (Burlington: Ashgate Publishing Company), s. 183-200.

Aquinas, St. Thomas (1952). The Just War. In: *The Summa Theologica*. Great Books of the Western World vol. 20 (Chicago: Encyclopedia Britannica, Inc.), dostupné na <http://www.catholiceducation.org/articles/politics/pg0029.html>, 5. 2. 2013.

Boyer, Peter J. (2004). The Believer: Paul Wolfowitz defends his war. *The New Yorker*, 1. 11. 2004, dostupné na http://www.newyorker.com/archive/2004/11/01/041101fa_fact, 4. 1. 2013.

Brook, Yaron – Epstein, Alex (2006). "Just War Theory" vs. American Self-Defense. In: *The Objective Standard*, vol. 1, no. 1.,

dostupné na <http://www.theobjectivestandard.com/issues/2006-spring/index.asp>, 11. 3. 2013.

Brown, Wendy (2006). *American Nightmare: Neoliberalism, Neoconservatism, and De-Democratization*. In: *Political Theory*, vol. 34, no. 6, s. 690-714.

Bush, George Walker – Ditrich, John W. (ed) (2005). *The George W. Bush Foreign Policy Reader: Presidential Speeches and Commentary* (New York: M. E. Sharp).

Carter, Jimmy (2003). Just War — or a Just War? *New York Times*, 9. 3. 2013, dostupné na <http://www.iupui.edu/~w131onln/pdfs/carter.pdf>, 4. 3. 2013.

Clausewitz, Carl von (1873). *On War* (London: N. Trübner), dostupné na <http://www.clausewitz.com/readings/OnWar1873/TOC.htm>, 7. 4. 2013.

Copson, Raymond (2003). *Iraq War: Background and Issues* (New York: Nova Publisher).

Daalder, Ivo H – Lindsay, James M. (2003). *America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy* (Washington, D. C.: Brookings Institution Press).

Donnelly, Jack (2000). *Realism and International Relations* (Cambridge: Cambridge University Press).

Eicher, Jan (2010). *Terorismus a války v době globalizace* (Praha: Karolinum).

Farouk-Sluglett, Marion – Sluglett, Peter (2003). *Irák od roku 1958: od revoluce k diktatuře* (Ostrava: Volvox Globator).

Freedman Lawrence (2003). Prevention, Not Preemption. In: *The Washington Quarterly*, vol. 26, no. 2, s. 105–114.

Gardner, Hall (2005). *American Global Strategy and the „War on Terrorism“* (Burlington: Ashgate Publishing Company).

Grotius, Hugo (2005). *The Rights of War and Peace* (Indianapolis: Liberty Fund).

Gurtov, Melvin (2006). *Superpower on crusade: the Bush doctrine in US foreign policy* (Boulder: Lynne Rienner Publishers).

Hoder, Lukáš (2009). Architekti Bushovy doktríny. In: *Mezinárodní vztahy*, vol. 44, no. 2, s. 25-43.

Holloway, David (2008). *9/11 and the War on Terror* (Edinburgh: Edinburgh University Press).

Holub, Tomáš (2009). *Boj proti terorismu: Ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce* (Praha: Ministerstvo obrany).

Howard, Peter (2004). Why Not Invade North Korea? Threats, Language Games, and U.S. Foreign Policy. In: *International Studies Quarterly*, vol. 48, no. 4, s. 805-828.

Hower, Sara B. – Millies, Steven P. (2006): *Three Problems for Just War Theory in the Twenty-First Century* (prepared for presentation at the April, 2006 meeting of the Midwest Political Science Association),

dostupné na
http://www.academia.edu/917831/Three_Problems_for_Just_War_Theory_in_the_21st_Century, 7. 3. 2013.

Chesterman, Simon (2005). Just War or Just Peace after September 11: Axes of Evil and Wars against Terror in Iraq beyond. In: *New York University journal of international law & politics*, vol. 37, s. 281-301.

Johnson, James Turner (2005): *The War to Oust Saddam Hussein: Just War and the New Face of Conflict* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers).

Justenhoven, Heinz-Gerhard – Barbieri Jr, William A. (eds.) (2012). *From Just War to Modern Peace Ethics* (Gottingen: Walter de Gruyter).

Kant, Immanuel (1999). *K věčnému míru* (Praha: OIKOYMENH).

Keegan, John (2003). *Válka v Iráku* (Praha: Pavel Dobrovský - BETA).

Kepel, Gilles (2006). *Válka v srdci Islámu* (Praha: Karolinum).

Kramer, Ronald C. – Michalovski, Raymond J. (2005). War, Aggression and State Crime: A Criminological Analysis of the Invasion and Occupation of Iraq. In: *The British Journal of Criminology*, no. 45, s. 446-469.

Krejčí, Oskar (2011). *Válka* (Praha: Professional Publishing).

Kristol, Irving (2003). What exactly is neoconservatism? *The Weekly Standard*, vol. 8, no. 47, dostupné na <http://www.weeklystandard.com>, 6. 2. 2013.

Laurent, Eric (2003). *Dynastie Bushů: válečné tažení proti Iráku* (Praha: Euromedia Group).

Lennon, Alexander T. J. – Eiss, Camille (eds.) (2004). *Reshaping Rogue States: Preemption, Regime Change, and US Policy toward Iran, Iraq and North Korea* (Cambridge: The MIT Press).

Levy, Jack S. (1987). Declining Power and Preventive Motivation of War. In: *World Politics*, vol. 40, no. 1, s. 82-107.

Litwak, Robert S. (2000). *Rogue States and U.S. Foreign Policy: Containment after the Cold War* (Washington, D. C.: The Woodrow Wilson Center Press).

Lobe, Jim (2005). The Bush Team Reloaded. In: *Middle East Research*, vol. 35, no. 234, s. 10-16.

Luban, David (1980). Just War and Human Rights. In: *Philosophy and Public Affairs*, vol. 9., no. 2, s. 160-181.

Maiese, Michelle (2003). *Jus ad bellum*, dostupné na <http://www.beyondintractability.org/bi-essay/jus-ad-bellum>, 3. 1. 2013.

Mattox, John Mark (2009). *St. Augustin and the Theory of Just War* (London & New York: Continuum).

Mazarr, Michael J. (2003). George W. Bush, Idealist. In: *International Affairs*, vol. 78, no. 3, s. 503-522.

Mcgoldrick, Dominic (2004). *From '9-11' to the 'Iraq War 2003': International Law in an Age of Complexity* (Oxford: Hart Publishing).

Minnerop, Petra (2002). Rogue States – State Sponsors of Terrorism? In: *German Law Journal*, vol. 3, dostupné na <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=188>.

Moseley, Alexander (2009). *Just war*. Dostupné na <http://www.iep.utm.edu/justwar/>, 5. 1. 2013.

Murray, Douglas (2006). *Neoconservatism: Why We Need It* (New York: Encounter Books).

Novák, Martin (2010). *Ropa a krev: Americko-irácké války 1990-2003* (Praha: Nakladatelství Epoque).

Nichols, Thomas M. (2003). Just War, Not Prevention. In: *Ethics and International Affairs*, vol 17, no. 1., s. 25-29.

Orend, Brian (2000). Michael Walzer on Resorting to Force. In: *Canadian Journal of Political Science*, vol. 33, no. 3, s. 523-547.

Orend, Brian (2006). *The Morality of War* (Peterborough: Broadview Press).

Orend, Brian (2008). War. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, dostupné na <http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/war/>, 27. 2. 2013.

OSN (1945). *Charta OSN*, dostupné na <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, 6. 2. 2013.

OSN (2002). *Rezoluce OSN č. 1441*, dostupné na <http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/1441.pdf>, 3. 2. 2013.

OSN (1974). *Definition of Aggression*, dostupné na <http://www.un-documents.net/a29r3314.htm>, 25. 3. 2013.

Patterson, Eric (2005). Just War in the 21st Century: Reconceptualizing Just War Theory after September 11. In: *International Politics*, vol. 42, s. 116–134.

Ratner, Steven R. (2002). Jus ad bellum and jus in bello after September 11. In: *The American Journal of International Law*, vol. 96, no 4, s. 905-921.

Record, Jeffrey (2003). The Bush Doctrine and War with Iraq. In: *Parameters: U.S. Army War College*, vol. 33 no. 1, s. 4-21.

Rodin, David (2004). War and Self-Defense. In: *Ethics & International Affairs*, vol. 18, no. 1., s. 63-68.

Rogers Paul - Ritchie, Nick (2007). *The Political Road to War with Iraq: Bush, 9/11 and the drive to overthrow Saddam* (New York & London: Taylor & Francis).

Rosůlek, Přemysl (2008). Reflexe spravedlivé války. In: Rosůlek, Přemysl a kol., *Politická filozofie: aktuální problémy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 158-174.

Segell, Glen (2005). *Axis of Evil and Rogue States: The Bush Administration, 2000-2004* (London: Glen Segell Publishers).

Schmid, Brian C.; Williams, Michael C. (2008). The Bush Doctrine and the Iraq War: Neoconservatives Versus Realists. In: *Security Studies*, vol. 17, no. 2, s. 191-220.

Schroeder, Paul W. (2002). The Case Against Preemptive War. In: *The American Conservative*, dostupné na <http://www.theamericanconservative.com/articles/the-case-against-preemptive-war/>, 17. 3. 2013.

Singh, Robert (2006). The Bush Doctrine. In: Buckley, Mary E. A. – Singh, Robert, *The Bush Doctrine and the War on Terrorism: Global Responses, Global Consequences* (New York & London: Taylor & Francis).

Snauwaert, Dale T. (2004). The Bush Doctrine and Just War Theory. In: *The Online Journal of Peace and Conflict Resolution*, vol. 6., no. 1, s. 121-135.

Sniegowski, Stephen J. – Findley, Paul; Gottfried, Paul (2008). *Transparent Cabal: The Neoconservative Agenda, War in the Middle East, and the National Interest of Izrael* (Norfolk: Ihs Press).

Stelzer, Irwin (2004). *Neoconservatives and their critics*. In: Stelzer, Irwin, *Neoconservatism* (London: Atlantic Books), s. 1-31.

The National Commission on Terrorist Attacks (2004). *The 9 11 Commission Report*, dostupné na <http://govinfo.library.unt.edu/911/report/911Report.pdf>, 17. 3. 2013.

The White House (2002a). *National Security Strategy*, dostupné na <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a407178.pdf>, 14. 3. 2013.

The White House (2002b). *President Bush Outlines Iraqi Threat*, dostupné na <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/10/20021007-8.html>. 12. 1. 2013.

U. S. Department of Defence (2003). *DoD News Briefing - Secretary Rumsfeld and Gen. Myers*, dostupné na <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=2074>, 3. 3. 2013.

US Energy Information Administration (2012). *How dependent are we on foreign oil?*, dostupné na http://www.eia.gov/energy_in_brief/article/foreign_oil_dependence.cfm, 13. 3. 2013.

Vaïsse, Justin (2010). *Neoconservativism* (Cambridge: Harvard University Press).

Walzer, Michael (1977). *Just and Unjust Wars*, 4. vydání 2006 (New York: Basic Books).

Walzer, Michael (1980). The Moral Standing of States: A Response to Four Critics. In: *Philosophy and Public Affairs*, vol. 9, no. 3, s. 209-229.

Walzer, Michael (2002a). The Triumph of Just War Theory (and the Dangers of Success). In: *Social Research*, vol. 69, no. 4, s. 925-944.

Walzer, Michael (2002b). *Iraq and Just War: A Symposium*. Dostupné na <http://www.pewforum.org/Politics-and-Elections/Iraq-and-Just-War-A-Symposium.aspx>, 29. 3. 2013.

Walzer, Michael (2006a). *Arguing About War* (New Haven & London: Yale University Press).

Walzer, Michael (2006b). Regime Change and Just War. In: *Dissent*, vol. 53, no. 3, s. 103-108.

Walzer, Michael (2007). Crime of Aggressive War. In: *Washington University Global Studies Law Review*, vol. 6:635, s. 635-643.

Wester, Franklin Eric (2004). Preemption and JustWar: Considering the Case of Iraq. In: *Parameters: U.S. Army War College*, vol. 34 no. 4, s. 20-39.

White, Craig M. (2010). *Iraq: The Moral Reckoning* (Lexington: Lexington Books).

Wright, Steven M. (2007). *The United States and Persian Gulf Security: The Foundations of the War on Terror* (Reading: Ithaca Press).

8. CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

The work is focused on the Iraq invasion by the USA in 2003 through the perspective of just war. We operate with the first phase, i. e. *jus ad bellum* (the right of war). The first part of the thesis deals with the just war theory with an insight into the history, and we emphasize on Michael Walzer, who is considered to be one of the most influential political philosophers at present.

The invasion was compared to Walzer's theory of aggression and to a preemptive (preventive) use of force, too. The war seems to be the most controversial feature of Bush's administration and also from this point of view that the war was launched pre-emptively (preventively).

Nowadays, the distinction between preemptive and preventive use of force may be relativized. Several authors think possessing weapons of mass destruction can be just cause for launching war, however there has to be clear evidence.

The war in Iraq was unjust. Neither material evidence of possessing weapons of mass destruction nor connecting with Al-Qaeda existed, but in Walzer's perspective, the USA did not commit aggression. Solution should have been the improvement of U.N. weapons inspections and deepening of sanctions which would the Saddam Hussein's regime remain harmless.

9. POZNÁMKY:

Vysvětlení pojmů

Bellum iustum – latinský výraz pro spravedlivou válku

Cassus belli – latinský výraz, který označuje událost, která postačuje jako důvod pro vyhlášení války.

Inter arma silent leges – Cicerův citát, vyjadřující realistický názor, že ve válce je možné v podstatě cokoliv.

New deal – je sada opatření, ekonomických a sociálních reforem zavedených v USA době vlády Franclina D. Roosevelta, s ozdravit ekonomiku v době Velké hospodářské krize.

Welfare state – je obecně termín označující stát, který usiluje o sociální zabezpečení všech obyvatel.